

KULTÚRA

ROČNÍK XIV. – č. 9

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

3. MÁJA 2011

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,20€

Kresba: Andrej Mišanecký

Kniha „Dějiny Maďarska“ od Lászla Kontlera (NLN, Praha 2001) začína úvahou o symbolickej geografii. Týmto úvodom je naznačený duch celej knihy. Krajina plná symbolov akoby tvorila rámec dejinám, akoby bola úbežníkom, do ktorého smerujú siločiarly dejín. Nie je to však iba dáka platonická, teoretická úvaha. Príslušnú prax dôverne poznáme. Symboly nám cudzej kultúrnej proveniencie sa tlačili a tlačia na naše slovenské územie. Bolo to počas milénarnej hystérie na konci 19. storočia a trvá to dodnes.

Táto arogantná kultúrna agresia má však neprehliadnuteľnú pozitívnu stránku. Treba sa nám učiť od susedov. Svojím spôsobom sú nám vzorom. Treba sa venovať - je to morálny imperatív - symbolickej geografii Slovenska. Venovať láskyplnú pozornosť a starostlivosť symbolic-

Kultúrna krajina...

kým miestam, miestam doslova preťaženým významom a zmyslom. Miestam prostredníctvom, ktorých sa nám slovenská krajina prihovára Kollárovým „Stůj, noho, posvátná místa jsou, kamkoliv kráčíš“. V slovenskej krajine je veľa skrytého, čo treba vyniesť na svetlo, aby sa krajina rozhovorela. Tak po slovensky, tak po našom.

Hoci symboly, ktoré v krajine stretávame, sú veľmi rôzne, ich fundamentálna štruktúra je rovnaká. Všetky sa nám prihovávajú Kollárovým „Stůj, noho, posvátná místa jsou, kamkoliv kráčíš“ Všetky sú jednoznačne a definitívne lokalizované. Korene majú hlboko zapustené do krajiny, doslova splývajú s miestom, kde sa nachádzajú. Možno ich stretnúť len tu, len na danom privilegovanom

mieste. Na týchto privilegovaných miestach sa deje čosi zvláštne. Plynie tu zvláštny, privilegovaný čas. Sú to miesta kolektívnej, národnej pamäti. Prí-

JÁN URBÁNEK

tomnému okamihu nehrozí, že sa tu prepadne do nenávratna, pretože minulosť tu nie je zabudnutím. Naopak. Spomienka zakladá dialóg, anticipuje budúce udalosti. Na týchto miestach prítomnosť a minulosť nie sú oddelené priepasťou, ale sú premostené spomienkou. Plynie tu čas, ktorý pripomína Bergsonovo „durée réelle“, skutočné trvanie. Skutočné trvanie na privilegovanom mieste. Tu je človeku dobre. Tu vie, kým je, tu pozná svoje meno. Tu chce zostať, tu chce byť.

Hoci sú symbolické miesta niečím výnimočným - je tu pretlak významu a zmyslu - sú tesne späté so štruktúrou a vývojom krajiny, s vývojom, ktorý má svoju logiku a zmysel. Možno ich dokonca vnímať ako akýsi úbežník, do ktorého smeruje celý vývoj krajiny, krajiny, ktorá neživí človeka iba chlebom, ale sa s ním aj rozpráva, aby v rozhovore spoznal svoje meno. Iba láskyplná starostlivosť o krajinu zmení túto možnosť na skutočnosť. Iba intelektuálne preorávanie krajiny umožní udržať dialóg s ňou, artikulovať a verbalizovať jej pamäť ako spomienku anticipujúcu budúcnosť, kultivovať ju na vlasť. Robiť to, čo je „raison d'être“ Matice slovenskej.

(Pokračovanie na 4. strane)

Niet pochýb, že jedným z najväčších, azda i najväčším románom západnej civilizácie je El ingenioso hidalgo Don Quixote de la Mancha či pozdejšie už len Don Quijote de la Mancha od jednorukého Španiela Miguela de Cervantes y Saavedra. Aj keď sa z neho literárnym demagógom podarilo urobiť paródiu na rytierske romány, dokonca aj pod týmto zlovestným nánosom nenávisti k ideálu Don Quijote naveky zostane výkrikom umierajúcej Európy, jej modlitbou za seba samu i pokusom ako-tak oddialiť svoj úpadok. Do konca dní bude pozvaním pre každého z nás, aby sme naškrabali vo svojom plesnivejúcom

Modlitba o dona Quijota

TEODOR KRIŽKA

vnútri ešte aspoň odlesky mravného heroizmu a pokúsili sa vystúpiť z rozbehnutého vlaku smrti, hoci aj na smiech celému svetu, darmo opitá banda démonov vyblakuje zo všetkých okien, že nás unáša ten najrýchlejší spoj do raja.

A zatiaľ vlak nás vezie, skupiny i jednotlivcov, konzervatívcov i liberálov, ateistov i teistov, každého v inom kupé, no na tom istom podvozku, svojím vlastným smerom, po zákrutách s veľkým polomerom, s obrovskou brzdnou dráhou. Prekáráme sa, jedni o potrebe stále väčších slobôd, iní o potrebe autority, jedni pokojne sedia na svojom mieste, čítajú si najnovšie apokalyptické správy, iní nazerajú občas do krajiny, ďalší načierno pofajčievajú pri dverách, keď si predtým posedeli v jedálenskom vozni, no všetci svorne cestujeme sloboda-nesloboda rovnakým smerom z bodu A do bodu B, od Alfý po Omegu, lebo v živote každého z nás sa premietajú celé biblické dejiny. Adam v sedemmilardovom vydaní, dokonca v koži, trhá plod zo stromu poznania dobrého a zlého, zaodievajú sa figovými listami stále modernejších strihov a farieb, mení ich už nie raz za storočie-dve ako kedysi, keď všetko malo trvácnosť, no takmer každoročne, vždy v rýchlejšom a rýchlejšom tempe. Sveti si elektrinou, dokonca až tak, že hviezdy vníma len ako symboly na súradniciach horoskopov, nevníma súvislosť medzi mliekom a dojnícou, medzi vajčekom a sliepku, medzi bifeťkom a dobytkom, už si ani nespomína, že ešte v minulom storočí bola krajina plná prameňov pitnej vody.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

(Pokračovanie z 1. strany)

Bol som celkom malý, no spomínam si na ženu, ktorá si ako prvá v obci obliekla nohavice, no nie preto, žeby to bola bojovná feministka, ale pre duševnú poruchu. Ľudia si vtedy spomenuli na Sibylinu prorocť a o ženách, ktoré sa budú podobáť na mužov, a mužoch podobajúcich sa na ženy. To ešte veľmi ďaleko bolo k schvaľovaniu či dokonca propagácii sodomie. Čímsi výnimočným boli „siroty žijúcich rodičov“, starobincov, pardon, domovov sociálnych služieb, nebolo treba, lebo ľudia ešte vždy z troch grošov jeden požívali deťom a druhý vracali rodičom, a iba z toho tretieho žili, ako to stojí v múdrej rozprávke.

Uprostred dedín a na námestiach najvyššie neboli banky, ale veže kostolov, toho symbolu vesmíru v názornej podobe, kde sa z fresiek a obrazov dalo vyčítať aj negramotnému, na čo osvietenecká veda ešte iba musí prísť, a daj Bože, aby prišla čím skôr, najmä nie neskoro, že totiž počiatkom i koncom všetkého, samotným bytím, bez ktorého nie je nič, je Boh, spravodlivý i prísny, no milosrdný a milujúci Hospodín.

Pamätám si na pochádzky so starým otcom po dedinskej ulici, ktorá ešte nebola pokrytá asfaltom ako dnes, ale kravincami, ktoré tam

Modlitba o dona Quijota

zanechali kravičky vracajúce sa z paše pred obecným pastierom. Každá poznala tú svoju bráničku, i rohom si ju vedela otvoriť, sama vošla do stajne, postavila sa k válovu a ohlásila sa celému dvoru: „Muuuuúú...“ Starkého zdravila celá dedina a on každému odpovedal na pozdrav: „Pochválený buď Ježiš Kristus“ aspoň krátkym: „Pochválen...“ Bránička sa nikdy nezamykala a kľúč od domu bol po celý čas neprítomnosti domácich - no kde inde, na verajach.

Ale vlak medzitým ufujazdil z tohto sveta ďaleko ku boľševickej diktatúre a keď ľudia z náhleho vzplanutia hrdinstva dali najavo súhlas s jej pádom, ocitli sa po čase až po krk v jej mladšej podobe - liberálnej tyranii, kde sa hviezdy rodia nie na nebeskej oblohe, ale v pohansky čarodejnom háji menom Hollywood. Hviezdy z komunistických zástav sa presťahovali na chodníky slávy, ba čo, každoročne sa rodia nové ako huby po daždi, podobne ako spomínané figové listy, stačí si zapnúť domácu archu zmluvy so satanom (SATelitnou ANténou),

kde sa práve vďaka vášmu sponzorstvu rodí nová superštar. Najväčšími spisovateľmi už nie sú majstri, ktorí veria v ušľachtilosť

umenia, zvelebujú jazyk a dokazujú, že sú svedomím národa, ale ich opak, žongléri vulgarizmami, rozliční, karika by ich vzala, no - kriklúni, ktorých jediným majstrovstvom je nevkus, rúhanie, ale najmä a predovšetkým chrapúnstvo a arogancia, s akou sú ochotní nazývať obetavých ľudí „fašistickými sviňami“.

A tak mi v tomto apokalyptickom čase, ktorý tak jedinečne vystihol Andrej Mišanek kresbou na titulke, pripadá rozumne modliť sa o dona Quijota v nás. Prosiť o rytiera, aby sa nezľakol pravdy. Alebo aspoň privolať to chlapča, ktoré ani nemusí vedieť, aké hrdinstvo pácha, keď vidí veci nahé - také, aké sú. Veď my ozaj môžeme sledovať apokalypsu v priamom prenose! Žiaľ, väčšinou ju sledujeme primitívne a hlúpo - v papučiach, a ľahostajne, bez záujmu, akoby sa ani smrť vlastnej civilizácie netýkala nás, ale niekoho z dajakej cudzej galaxie alebo vykonštruovanej počítačovej hry.

TEODOR KRÍŽKA

Na okraj denných udalostí

Odbornosť alebo neoliberálna ekonomika?

Ak pacientov definujeme ako blížnych, ktorí sa zranením, chorobou alebo chybným vývinom vo svojej integrite citia ohrozovaní, musíme neoliberálne optimalizačné stratégie vnímať skepticky. Odpor lekárskeho špičiek reflektuje úsilie, aby lekári slúžili pacientom, nie kupcom. Ešte nijaké optimalizačné stratégie nijakého pacienta neuzdravili a ani nijaký pacient nejde do nemocnice preto, že má „vynikajúcu“ administratívu.

Z príspevku v týždenníku Zeit-Fragen 14. 3. 2011.

NWO – útok na islam

Babylonská konštrukcia blokov
je podstatne viac než iba ideológia - je to totalitná mystika

Veľké udalosti sú vždy ovocím činov elity. Masy sú iba zneužitým inštrumentom dopredu definovanej politiky. A vývin tzv. nového svetového poriadku je už skutočne mystika. Má ho štruktúrovať svetová mena. Táto babylonská konštrukcia však môže fungovať iba s podmienkou, že bude „zjednotená“ aj myslenie. Okrem toho musia byť do hĺbky ľudskej duše vgravírované aj spoločné psychologické reflexy, konzumné myslenie a bezhraničný hedonizmus.

Lenže do tohto systému nepasuje islam. V islame totiž - na rozdiel od kresťanského sveta - je svetské a náboženské tesne spojené: islam je jednota viery a zákona. Preto sa krajiny Západu a islamu nachádzajú v paralelných svetoch.

EÚ má byť do r. 2015 teoreticky zjednotená v transatlantickom partnerstve. Má tvoriť nový svet. Nový svet sa má podľa želaní Council on Foreign Relations zjednotiť v Severoamerickej únii. Tým si Londýn a Washington chcú trvalú kontrolu nad ropou krajín južného Stredomoria a Blízkeho východu. Tak teraz s anglosaskou podporou dosiahol južný Sudan nezávislosť, lebo má bohaté zásoby ropy. Tie sa touto zmenou vytrhli z rúk Pekingu.

Európska komisia v roku 2003 vytvorila projekt Európska susedská politika (ENP), ktorou sa má krajinám Stredomoria nanútiť euro-atlantický model, ktorý obsahuje rad noriem, medzi nimi aj trhové hospodárstvo, rešpektovanie ľudských práv, podporu právneho štátu. Krajiny severného a južného Stredomoria majú mať spoločné normy. Úplná integrácia má viesť k zjednoteniu „civilizovaného“ Západu s „komplifikovaným“ Východom. V skutočnosti je to pokus o znovuvytvorenie Rímskeho impéria, teraz však s geografickým príklonom v smere Severnej Ameriky. V duchu tejto dynamiky na podnet prezidenta Sarkozyho vznikla táto Stredomorská únia. Ale pod tlakom nemeckej kancelárky A. Merkelovej bola táto stratégia - podporená Bertelsmannovou nadáciou - prepracovaná: Kancelárka Merkelová v tom totiž videla pokus o posilnenie vplyvu Francúzska, takže sa pričínala o to, že všetky krajiny EÚ boli integrované v projekte Stredomorskej únie. Bolo to nemecké víťazstvo a porážka francúzskej diplomacie.

Deň 7. február 2004 bol začiatkom štátnej a civilizačnej politiky štruktúrnych zmien v moslimských krajinách od Maroka po Afganistan. Vtedy Joschka Fischer, minister zahraničných vecí kancelára Schrödera, predstaval - v zmysle dohovoru s USA - politický program: program nevyhnutného vytvorenia spoločnej európsko-americkéj stratégie. Sú v ňom aj také ciele, ako je nový právny poriadok, nový program vzdelávania a sociálneho poriadku, vytvorenie nevládných organizácií (NGO), podpora ľudských práv, zrovnoprávnenie pohlaví - a to aj v moslimských krajinách! Je to pokus o včlenenie obyvateľstva Blízkeho a Stredného východu do procesu globalizácie, pokus vťahnuť moslimský svet do euroatlantických a globalizačných procesov. To sa stalo zmluvou „Nemecko-amerického spojenectva pre 21. storočie“, ktorú 27. februára 2004 vo Washingtone podpísali kancelár Schröder a prezident Bush. Bol to politický cieľ Bushovej vlády vytvoriť „Nový stredný východ“ (New Middle East). A to je o to pozoruhodnejšie, že v prácach Bertelsmannovej nadácie vzniká dvojkoľajná politika voči Izraelu a moslimskému svetu. Ide aj o to, aby sa v rámci „Nemecko-židovského dialógu“ Izrael integroval do hospodárskej a vojenskej euro-atlantickej konštrukcie. Židovský štát má byť stĺpcom židovstva v spojení s dvoma inými stĺpmi: s európskym a americkým židovstvom. Na to však treba moslimský svet zaviesť na spomenutú geopolitickú konštrukciu. Toto je skutočný zmysel „Kronbergerských rozhovorov“, ktoré tvoria platformu pre rokovania medzi „Euro-Američanmi“ a moslimskými elitami od roku 1995 s cieľom, aby aj moslimské elity akceptovali interné politicko-filozofické zásady severoamerických a európskych krajín.

Po medzititulku Druhý Vatikánsky koncil islamu sa ďalej píše: V júni 2006 bola v americkom vojenskom časopise Armed forces Journal uverejnená mapa nového poriadku Blízkeho východu podľa etnických a náboženských kritérií. Všetky tieto krajiny majú tam totálne zmenené hranice. Autorom je Bertrand Lewis, ktorý sa orientuje na balkanizáciu islamského sveta: majú vzniknúť miniropné štáty, ktoré by boli ľahšie kontrolovateľné. Ide o staré známe „rozdel' a panuj“. Sleduje sa aj revolučná zmena, ktorou by vznikol „svätý islamský štát“ s Mekkou a Medinou vnútri Saudskej Arábie, akýsi moslimský Super-Vatikán.

Zmena islamského sveta, ktorá by bola súčasťou euro-atlantickej osi, by však možno bola aj radikálnou zmenou náboženských črt, čo by malo za následok masívne zmeny v politických, hospodárskych, sociálnych a psychologických sférach.

Globalizačné sily si chcú vynútiť tento „krst“, aby vytvorili podmienky pre vznik panteizmu. Mala by sa teda zvnútra vynútiť náboženská zmena. Podľa autora článku to pripomína druhý Vatikánsky koncil islamu, lebo - ako píše - učenie Katolíckej cirkvi nie je zlučiteľné s doktrínou globalizácie. Bolo treba „agiornamento“ Druhým vatikánskym koncilom, a to preto, aby Petrovi nástupcovia mohli katolícku učenie, v rámci chrámu Spojených národov oslavovaného obráteného „agapé“, podriadiť globalizačnej ideológii. Bolo to vraj jednoznačne potvrdené Jánom XXIII., jeho encyklikou Pacem in Terris, v ktorej poukazoval na potrebu „supranárodnej alebo globálnej moci“, ktorá umožní bez násilí „vytvoriť právno-politickú organizáciu svetového spoločenstva“. Tejto výpovede sa - podľa autora - chytil pápež Benedikt XVI. vo vianočnom posolstve v r. 2005., kde ľudstvo povzbudzoval zúčastniť sa „na výstavbe nového svetového poriadku“. Podporil to aj v encyklike Veritas in Caritate v r. 2009, kde volá po vytvorení „svetového politického orgánu“ v spolupráci s UNO-m. Je to údajne ten istý postup, ktorý teraz očakáva moslimské krajiny reštrukturalizáciou geografickej zóny od Maroka po Afganistan. Je to politika „solve et coagula“ (rozpušti a znova sformuj), ktoré vedie k vjajne medzi sunitmi a šiitmi, medzi moslimami a kresťanmi a k brutálnemu stretu so sionizmom.

Takto má činnosťou globalizačných síl v teórii vzniknúť chaos viesť k vzniku „osvieteneho islamu“, ktorý bude integrovaný do dogiem globálnej vlády.

Prišla hodina pravdy v zmysle Goetheho zvolania: „Teraz sa už nezbavím duchov, ktorých som vyvolal.“

DR. PIERRE HILLARD, historik a politológ, Paríž.

Preklad do nemčiny v týždenníku Zeit-Fragen 14. 3. 2011.

V preklade do slovenčiny a v interpretácii prekladateľa A. K. krátené.

Sebarealizácia v službe druhým a vďačnosť

Žijeme vo svete rýchleho tempa podľa hesla: „Všetko rýchlo a pohodlne“, takmer zabúdame, že nový deň je záračný dar od Boha, je to „nový balík“ šesnástich hodín, ktoré máme prežiť a niečím naplniť - čo to bude? Čím naplníme tieto aktívne hodiny a vôbec celý deň?

Každý nový deň je nám darovaný, hoci ho prijímame ako samozrejmosť a je otázne, na čo ho využijeme. Na dobro? Na zlo?

Sebarealizácia má viacero druhov a foriem. Niet však väčšieho previnenia voči vlastnej osobe ako bezcieľny život, ničnerobenie, existencia „len tak“, po prúde života, veď dakam nás už len zanesie.

Podľa Maslowa je sebarealizácia jedna z najvyšších sociálnych potrieb. Maslow definoval sebarealizovaných ľudí takto:

- prijímajú okolnosti života (vrátane seba) namiesto toho, aby ich odmietali alebo sa im vyhýbali;
- sú spontánni v tvorbe myšlienok a činov;
- sú tvoriví;

- zaujímajú sa o riešenie problémov, často aj o riešenie problémov iných ľudí. Riešenie týchto problémov hrá v ich živote často kľúčovú rolu;

- cítia blízkosť iných ľudí a všeobecne si vážia život;
- majú vnútornú etiku, ktorá je nezávislá od vonkajšej autority;
- posudzujú iných bez predsudkov, spôsobom, ktorý možno považovať za objektívny.

Potreba sebarealizácie dotýka sa snahy maximalizovať svoj vlastný potenciál: sebauplatnenie, túžbu po naplnení byť najlepším. Je to potreba realizovať sám seba v rozličných činnostiach, potreba aktualizovať svoje tvorivé schopnosti, zámery, sklony. Potreba tvoriť a zanechať niečo po sebe, plynutie, resp. vrcholový zážitok. S potrebou sebarealizácie veľmi úzko súvisia aspirácie - ambície, ktoré sú aktivačnými činiteľmi. Pojmom aspirácia rozumieme smerovanie k istým hodnotám.

Psychológ a kňaz Adrián van Kaam vyjadruje vo svojej knihe Religion and Personality - Náboženstvo a osobnosť presvedčenie, že ak hľadáme svoje šťastie a uspokojenie, nikdy ich nenájdeme. No ak svoje šťastie a uspokojenie nájdeme, bude to preto, lebo sme zabudli na seba a pomáhali sme ku šťastiu a uspokojeniu ľudí vôkol nás. Teda v centre pozornosti majú byť tí druhí. Veľmi dobrým príkladom sú nám svätí, ktorí realizovali seba samých v službe druhým: sv. Don Bosco slúžil mladým chlapcom a venoval sa im, sv. Vincent de Paul sa zasvätil službe chudobným a opusteným, sv. otec Dominik s veľkou túžbou po spásu duší chodil peši a ohlasoval evanjelium a pravdu medzi bludárov. Blahoslavený Pier Giorgio Frassati celý sa rozdával tým ktorí sú bez priateľov, pomáhal kde sa dalo zohaňal chudobným lieky a nehľadal uspokojenie svojich potrieb je ešte veľa svätých mužov a žien ktorí seba realizovali v službe druhým a boli spokojní zo svojím životom.

Títo svätí zažili mnoho vecí a udalostí, za ktoré cítili potrebu ďakovať, a to na prvom mieste Bohu.

Boh je stvoriteľ, ktorý dáva život a tento život sme si nikto nezaslúžili. Práve to je hlavný dôvod, za čo máme ďakovať. Keby sme si život zaslúžili, bola by to automatická samozrejmosť. Možno je správne zamyslieť sa nad tým, že sú

ľudia, ktorí toho dostali menej ako my a nedostali také dary ako my, a potrebujú nás. Boh nás chce urobiť šťastnými a pomôcť nám nájsť novú radosť v živote. Ak nie sme vďační, nepotrvá dlho, kým pocítíme nespokojnosť kvôli tomu, ako sa veci majú. Z vďačnosti sa rodí viera aj dôvera. Vďačná myseľ vždy očakáva dobré veci a očakávanie sa stáva vierou. Vďačnosť produkuje dôveru, ktorá je posilňovaná každou vyslanou vlnou šťastnej vďaky. Preto treba pestovať vďačnosť za každú dobrú vec, ktorá k nám prichádza.

Vďačnosť, ktorá je zo srdca, môže byť vyjadrená rôznymi spôsobmi: milujúcim pohľadom, srdečným objatím, úsmevom, stiskom ruky, kyticou kvetov či modlitbou.

Nevďačnosť človeka automatizuje. Nevďačnosť je obalená tvrdým obalom pýchy, ktorá smeruje skôr k sebecku.

Čím viac ľudia prežívajú vďačnosť, tým viac vyjadrujú spokojnosť so svojím životom. Vďačnosť je skutočne pocitom, ktorý vstupuje do nášho emotívneho sveta v prítomnom okamihu, ale zároveň ovplyvňuje aj našu budúcnosť, pretože tým, že človek prežíva pozitívny pocit vďačnosti, založený na konkrétnych skutočnostiach, nedáva v sebe priestor negatívnym pocitom strachu a úzkosti. Takto sa človek stáva optimistickším do budúcnosti a prostredníctvom vďačnosti v ňom rastie sila nádeje. Čím viac je človek vďačný, tým viac je pokorný. Pokorní ľudia majú vo zvyku ďakovať za dobré veci. Postoj samozrejmosti, v ktorom sa očakáva všetko, automaticky nevytvára dôvod vďačnosti. Avšak postoj vďačnosti nadobúda empatický rozmer či dimenziu, nakoľko človek prežíva ľudskú námahu a prácu, za ktorou sa môže skrývať láska.

*Bože, ty ma poznáš,
poznáš moje najvnútornejšie myšlienky,
pred tebou si nemôžem nasadiť žiadnu masku,
pretože ty pozeráš skrz ňu.
Či robím, alebo spím,
či som spokojný, alebo smutný,
nič nie je neznáme.
Vieš o mojich myšlienkach,
ktoré tak často bežia do budúcnosti.
Nik nepozná moje nádeje
a moje obavy,
len pred tebou leží všetko otvorene.
Neexistuje žiadne miesto, na ktorom ty, Pane
nestojíš pri mne
a žiadna minúta, v ktorej by si nedržal
svoju ruku na do mnou.
Vďaka, že stojíš stále pri mne. Amen.*

ŠTEFAN KÓNIA

Zdroj: Leopold Slaninka: Psychológia a spiritualita - základne psychologické aspekty duchovného života, SSV Trnava 2008 I SJ:

Prečo mam strach milovať?, Vydavateľstvo Dobra kniha 2008
Metodicko - informačný časopis Lusk, č. 44
www.sk.wikipedia.org
www.sebapoznanie.sk

Spomienka na prítomnú minulosť

Málokedy píšem konkrétne, lebo „nomina sunt odiosa“ a ako kresťania by sme mali ľudí zmierovať. Keď teda konkretizujem, situácia je vážna a musím byť veľmi nasrdený. Je veľmi smutné, že na Slovensku sa ľudia, ktorí majú často na podružné veci iný názor, nevedia mať radi, ba nevedia byť voči sebe ani trochu slušní...

Rozposlal som kedysi takýto mail: „Čakám, kedy sa na Sulíka a na vládu podá trestné oznámenie. Aké právo majú odstraňovať sochu, ktorú nezaplátili?“ Mimo chodom, ide o typické slovenské Kocúrkovo. Kto v Česku skúma, či Václavove sochy majú dobové ostrohy, alebo v Maďarsku, či Štefanov kôň nemá priveľké prirodzenie?“ Práve tá posledná výhrada ma dostala do varu. Ako keby gule leva, ktorý tróni nad Štefánikom, neboli evidentne predimenzované!

Mám priateľa sochára, ktorý politiku vôbec nesleduje. Ten mi povedal, že aj Štefánik pred divadlom, aj Masaryk pred múzeom, sú situované oveľa nevkusnejšie a neboli tam dodržané vôbec žiadne výberové pravidlá...

Jeden z mailovo dotknutých mi odpísal: „To si môže hocikto bohatý dovoliť sochu hocikde? Mám to takto chápať?“ Ja na to: „Na tú sochu prispela kopa ľudí, ktorí vôbec nie sú bohatí. Takto to chápte.“

Ešte jedna vec ma zaráža. Ortieľ nad sochou Svätopluka vyriekla komisia, v ktorej majú všetci rovnaký názor... Presne podľa vzoru bolševických komisárov. Vo všeobecnosti má už veľa ľudí pocit, že Kominterna a komisári z Bruselu sa od tých bolševických líšia len modrou farbou.

Sám som mal veľmi zlé skúsenosti s komunizmom, na výsluchy predvolávali nielen mňa, ale aj rodinu a spolupracovníkov. Teraz sú tie tlaky ďaleko rafinovanejšie, na spôsob uvarenej žaby. Keď prudko zvýšime teplotu, žabka vyskočí, ale keď teplotu zvyšujeme pomaly, tak sa - uvarí.

Teraz má štátna a ešte viac nadštátna moc ďaleko silnejšie, kvalitnejšie a rafinovanejšie páky. Nemusi ľudí zatvárať a zabíjať, väčšinou stačí pravdivých ignorovať a hlúpych obľobovať.

Toto sme chceli a za toto sme zažili sviečky a štrngali kľúčmi?

Zatváranie úprimných úst coraz úspešnejšie pokračuje...

MARANA THA!

VLADO GREGOR

Vyššie tisíc rokov si potomkovia Slovanov na Dunaji spolu s ostatnými Slovanmi s láskou spomínajú na sv. Metoda pri výročí jeho smrti. Aj v knihe *Múdrosť dávno pred Krisťom* také udalosti rezonovali:

„Milý je Bohu ten, ktorého pri spomienke zvelebujú...!“

Pochádzal z rodu po rodičoch nechuďného ale veľmi dobrého a čestného v Cirkvi aj na cisárskom dvore. Už ako chlapec vynikal svojou postavou medzi rovesníkmi v Solúne. Všetci ho od detstva milovali a keď podrástol na muža, prišla o ňom zvesť až k cisárovi. Ten neprestajne potreboval na spravovanie rozsiahlej ríše nové a nové kádre na správu provincií. Sv. Metod prešiel po ukončení vzdelania v Solúne rozličnými „previerkami“. Uvideli ho aj k cisárovi. Logotet bol príbuzný jeho matky. Cisára upútal nielen statnou postavou, ale najmä bystrosťou a pohotovosťou v rozhovore. Vzhľadom na znalosť macedónskeho jazyka, poveril ho správou provincie vo Vardarskom kraji. Odišiel na určené miesto aj s rodinou. Tam ho uviedli do problematiky kraja. Pretože ríša neprestajne potrebovala stále veľa peňazí na pozemnú a námornú armádu, musel dať „vyrúbať“ ďalšie mimoriadne dane. To vzbudzovalo medzi obyvateľstvom nespokojnosť a revolty. Na pacifikáciu boli používané nepopulárne metódy. Po dlhšom čase sa to Metodovi začalo protivíť. A tak pre pokoj vo svedomí aj v srdci pri vhodnej príležitosti zriekol sa úradu, odviezol manželku s deťmi do Solúna a po dohode s manželkou odišiel do kláštora na maloázijský Olymp. Presýtený svetským „hurhajom“ našiel konečne pokoj srdca.

Po pár rokoch prišlo do Carihradu Rastislavovo posolstvo a jeho život sa zmenil. Opustil na žiadosť brata Konštantína Olymp a po príprave na Moravskú misiu sa odobral s bratom do podunajských krajov. Rastislav ako rukojemník u Frankov na cisárskom dvore sa priučal dvojnej etikete, vojenskému umeniu, prizeral sa turnajom a relaxoval s kniežacími synmi na poľovačkách. Taký bol beh sveta. Spoznával cisársku politiku voči slovanským kmeňom na okraji hraníc. Tam došiel k presvedčeniu, že skôr neskôr každý kmeň sa premení na nové franské grófstvo, bude prešpikované bavorskou kolonizáciou a domáci sa zasímulujú vo franskom mori. S kristianizáciou pokračovalo aj odnárodenie.

Po uvedení na čelo Moravského kniežatstva začal sa radiť so svojimi „Moravanmi“ (kniežatami), ako postupovať ďalej, ako sa zbaviť nielen daní a každoročných darov cisárovi ale aj zmluvných záväzkov. Prišli k uzáveru, že len založením arcibiskupstva pomocou Ríma (len ten ich zakladal!) a tak sa oddeliť od Pasovského misijného biskupstva. Tam prišlo k posolstvu do Ríma a potom po porade s Mikulášom I. do Carihradu. Tam požadovaného biskupa učiteľa dostali. Carihrad kamkoľvek vsielal misie, vždy vedúceho menoval ako exarchu patriarchátu a konsekroval ho za biskupa. Robí to dodnes!

Takto sa naraz prudko zmenil pokojný život oboch našich Solúnčanov. Po príprave sa vydali na Moravu. Nie cez Panóniu, ale po Karpatoch, kde Carihrad mal svojich spojencov v Krakove. Rastislav ich slávnostne privítal ako božích poslov a odovzdal im kláštor s potrebným vybavením. V Carihrade vedeli, že Podunajsko patrí pod právomoc Ríma. Preto prišlo len k prípravnej fáze Rastislavovho plánu: zriadiť teologickú školu, pripraviť kádre na svätenie v Ríme a tak pripraviť zriadenie misijného arcibiskupstva na Morave a v Panónii (Kocel). Po tri a pol roku sa vybrali do Ríma. Niesli so sebou aj ostatky sv. Klimenta, rímskeho pápeža. A tam ich uvítali tak veľkolepo, že pápež so svojim dvorom a Rimanmi ich išiel privítať až pred brány Ríma. V dejinách Ríma ani jedno cudzie cirkevné posolstvo nebolo tak privítané!

Po všetkých zvratoch v Ríme, nakoniec sa Metod stáva panónsko-moravským misijným arcibiskupom. Titul do-

stal po zničenom arcibiskupstve sirmijskom. V druhej etape, keď sa Rím zorientoval v Podunajsku a po vyslobodení z franského väzenia, stáva sa moravským arcibiskupom k mestu Morava. Toto Rím od synody v Sardike (Sofia) v r. 343 stále dodržiava. Menovania nie sú ku krajinám ale ku sídlam kniežat a kráľov. Práca na cirkevnom poli sa preveľmi a šťastne rozbehla, lebo Svätopluk mu odovzdal všetky chrámy aj s kňazmi. Úspech zaručoval domáci jazyk, používaný v pastorácii. Aj spevy v chrámoch dosiahli veľkú obľubu. Málo si dnes spo-

medzi historikov uvedomuje, čo to bola funkcia pápežského legáta medzi slovanskými kmeňmi.

Keby vojaci Fridricha Barbarosu neboli spálili pápežský archív v Lateráne, dnes by sme mali dostatok dokumentov k Metodovej cirkvi. (prof. M. Lacko) Táto misia z Carihradu mala obrovskú podporu v glagoláskej misii, ktorá tu bola už 50 rokov pred nimi. Používali grécku liturgiu a dalmatínsky jazyk. Ale terminológiu používali románsku z Dalmácie. Preto tie Opátovce, Opátova, Beňadikovce, Svätý Beňadik pri Hrone a pod.

Po vyše 20 rokoch sa to darilo na Morave napriek intrigám Wichinga, priateľa Svätopluka. Pred smrťou sv. Metod, tento charizmatiký arcibiskup predpovedá si deň svojej smrti a vyslovuje obavu o zániku svätoplukovej ríše. Určil si aj nástupcu, domáceho biskupa Gorazda, ktorého Rím požiadala, aby sa prišiel len predstaviť. No vo „virvare“, ktorý spôsobil Wiching, postihol aj jeho a odišiel na juh, kde v Beráte (Albánsko) našiel svoju mučenícku smrť. Obnova Metodovej cirkvi za Mojmirá II. mala pokračovanie aj v Uhorskom kráľovstve až do synody na Vyšehrade 1342, keď glagolášia, ako najväčšia opora Cirkvi gréckeho obradu, boli kráľom Karolom Róbertom zlikvidovaní a cirkev bola naďalej podriadená latinským biskupom „per vicarius rituales“. (Péterfy)

Ako ponorná rieka sa táto Cirkev vynára až pri Užho-rodskej únii pravoslávnych Rusínov a po erigovaní Mukačevského biskupstva musia - aj keď neradi - latinskí biskupi odovzdávať grécke farnosti pod Mukačevo (prof. M. Lacko). Preferovanie latinského liturgického jazyka prispelo k obľube ľudového jazyka za reformácie. To nemožno podceňovať, lebo potom už valec reformácie nebolo možno zastaviť ani peniazmi, ani mečom („nec pecunia nec ferro - prof. Tolvaj z Trnavskej Univerzity).

Po tisíc rokoch II. vatikánsky koncil nariadil používať národné jazyky v liturgii namiesto latinčiny, ktorá sa používala na „väčšiu slávu romanity“. Každá pieseň má svoj koniec a stromy nerastú do neba. Na uhorskom kráľovskom území boli zavedené dve liturgické praxe. Nečudo, že ostrihomské latinské arcibiskupstvo dostalo ako pastoračné územie ktoré malo Nitrianske grécke biskupstvo. V Nitre založil Koloman I. Latinské biskupstvo, keď chorvátske vojsko dobylo horné Ponitrie (Hradný archidiaconát a Trenčiansky).

A tak sa časy menia, že na konci druhého tisícročia Rím nanovo založil Arcibiskupstvo gréckeho obradu na Slovensku so sídlom v Prešove. Jeho pastoračné územie sa rozprestiera na území II. Slovenskej republiky. „Ponorná“ rieka opäť vyrazila na povrch.

Brat Cyril skončil v Ríme a Metod na Morave. Nevrátili sa do Solúna, ako si to priala ich mama. Tento náš prvý arcibiskup v pokoji odišiel do večnej vlasti v roku „od stvorenia sveta 6398 (885)“.

Anton Semeš

Metod

Prvý arcibiskup Slovanov na Dunaji

Viačeslav Klykov: Sv. Cyril a Metod, Samara, Ruská federácia

Kresba: Andrej Mišanek

(Pokračovanie z 1. strany)

Zmyslom tejto úvahy je vyvolať reflexiu. Vnímať ju ako pozadie, na ktorom sa jasne rysujú patologické črty slovenskej mentality. Neúcta, ba až averzia k slovenskej krajine ako vlasti. Črty, ktoré nadobudli v poslednej dobe také rozmery, že sa stali inštitúciou. Prenikli do najvyšších štátnych orgánov Slovenskej republiky v podobe implicitnej doktríny. Čo sa udialo, deje a chystá udiat' s pamätníkmi, sochami a symbolickými miestami v hlavnom meste Slovenska, v Bratislave, je len vrcholom mátožného ľadovca, tichej stratégie súčasnej "slovenskej" vlády a parlamentu. A tak sa nám zo všetkých strán, z juhu i západu tlačia na Slovensko symboly cudzích kultúrnych proveniencií. Prehlušujú pamäť a reč slovenskej krajiny. No my sa nevieme a nevieme poučiť od susedov. A takto chronicky nepoučiteľní sa nenápadne a potichu stávame vo vlastnej krajine bezdomovcami predávajúcimi pomaly už iba Nota Bene na uliciach a podchodoch Európy.

Stačí len troška pozornejší pohľad na krajinu, aby sme začali tušiť jej podstatu - vzácnu formu koexistencie prírody a kultúry. Je tu prírodná krajina, široká paleta neživých a živých objektov (horniny, vrchy, rieky, vzduch, pôda, rastliny, zvieratá). Je tu mladšia s prírodou koexistujúca kultúrna krajina vytvorená človekom. Vznikla a trvá vďaka ľudskej činnosti, ktorá vtiahla do sféry svojich siločiar, skultivovala všetky prvky staršej prírodnej krajiny. Samotné slovo "kultúra" sa zrodilo v sieti týchto vzťahov. Hannah Arendtová v knihe "Krise kultúry" (Mladá fronta, Praha 1994) píše nasledovne: "Kultúra ako slovo a pojem je rímskeho pôvodu. Slovo "kultúra" je odvodené od „colere“ - pestovať, osídľovať, starať sa, strážiť a chrániť - a súvisí primárne so stykom človeka s prírodou, súvisí s tou kultiváciou a starostlivosťou, ktorá z prírody robí miesto vhodné na ľudské bývanie. Naznačuje postoj milujúcej starostlivosti a ostro sa líši od všetkého úsilia podrobiť prírodu ľudskej nadvláde. Nevzťahuje sa teda iba na obrábanie pôdy, označuje tiež "kult" bohov a starostlivosť o to, čo im vlastne patrí."

Arendtová si jasne uvedomuje zdvojenú tvár kultúrnej krajiny, keď vraví, že krajina je nielen miestom práce, ale aj miestom kultu. Človek pracuje a rozpráva sa. Ora et labora. Preto aj jeho postoj ku krajine je dvojaký, preto aj kultúrna krajina je zdvojená. Je výsledkom ľudskej práce a ľudskej reči. Má dve odlišné, ale neoddeliteľné podoby verne zrkadliace zdvojenú povahu človeka.

Veľa črt krajiny je výsledkom ľudskej práce kultivujúcej pôvodnú prírodnú krajinu. Celá prírodná krajina je vtiahnutá do tohto procesu. Klúčujú sa lesy, získaná plocha sa mení na polia, lúky, pasienky, vinohrady, záhrady. Vysúšajú sa močiare, regulujú rieky. Ich energia sa rôznym spôsobom využíva. Upravujú sa stráne a svahy, aby sa zabránilo erózií pôdy. Ťažia sa a rôzne spracovávajú horniny, kameň, rudy. Drevo, hlina, kameň sa stvárajú do podoby domov, dedín, miest. Do procesu je zahrnutý aj samotný človek. Homo sapiens sa kultivuje na homo faber. Pracou skultivovaná, zúrodnená, ekonomicky prosperujúca krajina človeka užíva, nasýti. Je prostredím, v ktorom ľudské spoločenstvo môže žiť, kde jeho materiálne nároky sú zabezpečené.

Pojem "kultúrna krajina" sa spravidla viaže k tomuto úzkemu, iba na materiálnu stránku zameranému prostrediu.

No človek nie je iba chlebom živý.

Aby žil skutočne ľudským životom, potrebuje aj slovo, nutne sa potrebuje rozprávať. A to nielen s ľuďmi, ale aj s prírodou a duchovnými bytosťami. Do týchto troch významových rovín premietla ľudskú reč Martin Buber v knihe "Ja a Ty" (Kalich, Praha 2005). Krajina je schopná, má vzácný potenciál vstúpiť do tohto širokého koncipova-

ného rozhovoru s človekom. Je schopná stať sa krajinou symbolov a začať sa s človekom rozprávať. Stať sa kultúrnou krajinou, ktorá neživí človeka iba chlebom, ale aj slovom. Všetko, čo sa v krajine nachádza, neživé, živé objekty ako aj široké spektrum vecí vytvorených prácou, môže byť vtiahnuté do tohto dialógu, ocitnúť sa v dosiaľ neexistujúcich vzťahoch, ktoré sú prostredím, kde sa formuje zmysel.

Všetko v krajine má svoju genézu. Horniny, vrchy, doliny, rieky, jazerá, ovzdušie, pôda sú výsledkom prírodných procesov odohrávajúcich sa v anorganickú sféru. Rastliny, zvieratá a človek (homo sapiens) sú výsledkom biologickej evolúcie. Pole, záhrada, kameňolom, baňa, dom, mesto atď., to všetko sú výsledky ľudskej práce.

Genéza symbolov v krajine je iná. Vznikajú oslovením a trvajú v rozhovore. V procese s dialektickým napätím medzi vznikom a trvaním, medzi zábleskom a stálym svetlom, medzi jedinečnou udalosťou stretnutia a trvalým partnerstvom.

Dialóg človeka s krajinou začína oslovením v momente stretnutia, v okamihu, keď treba vysloviť prvé slovo. Nie je to však hocjaké slovo, ktorým možno krajinu osloviť a začať rozhovor, pretože slovo má povahu rázcestia, na ktorom sa treba rozhodnúť, ktorou cestou sa vydať.

Základné slová, ktoré človek môže vysloviť, sú dve. Základné slová nie sú jednotlivé slová, ale slovné dvojice. Jedným základným slovom je slovná dvojica Ja-Ono. Druhým základným slovom je slovná dvojica Ja-Ty. Základné slová neoznačujú veci, ale vzťahy. Nevypovedajú o niečom, čo existuje mimo nich, ale až pri ich vyslovení sa zakladá to, čo vyjadrujú. Toto sú úvodné myšlienky, základné kamene knihy Martina Bubera "Ja a Ty". Buber o krajine sice nehovorí, ale to nie je žiadna prekážka, aby sme jeho myšlienky nepoužili ako kľúč ku symbolickej krajine. Sú návodom, ako sa dívať na krajinu, ako ju osloviť, aby sa rozhovorila.

Ak oslovíme krajinu základným slovom Ja-Ono, tak uvidíme v nej širokú paletu objektov - horniny, vrchy, doliny, rieky, lesy, polia, ľudia atď. Sú to predmety, ktoré mlčky stoja v našom zornom poli, predmety "an sich". Môžeme ich pozorovať, analyzovať, vysvetľovať tak, ako to robia prírodné a spoločenské vedy. Využívať ich, manipulovať nimi tak, ako to robí celé spektrum rôznych techník.

Ak oslovíme krajinu základným slovom Ja-Ty, ocitneme sa v celkom inej krajine. Vznikne vzťah, ktorý nepatrí do sveta všednej každodennosti. Vznikne vzťah, v ktorom je čosi výnimočné, sviatočné. Podobá sa zážitku, ktorý sa niekedy označuje ako "Aha Erlebnis". Náhle preskočí čosi ako iskra, záblesk a vzťah Ja-Ty je na svete. V záblesku svetla sa celkom bežný predmet ukáže ako "čosi iné". Svetlo však vzápätí zhasne, vzťah Ja-Ty sa preruší a uviazne v každodennosti vzťahu Ja - Ono. Pred nami opäť mlčky stojí iba predmet, iba Ono. Spomienka na zážitok vzťahu Ja - Ty však ostáva.

Všetko, čo je súčasťou krajiny, môže byť takto oslovené. Každý objekt, ktorý v nej stretieme, bez ohľadu na to, či je neživý, živý, prirodzený alebo umelý, každý môže byť vtiahnutý do vzťahu Ja - Ty.

Ako takýto rozhovor konkrétne prebieha, opisuje Martin Buber v spomínanej knihe. Hovorí o zážitku, keď sa po oslovení Ja-Ty ocitol zoči-voči

Kultúrna krajina – krajina symbolická

stromu, alebo sa zahľadel do očí svojej mačky. Veľa a presne o tom vraví Mírcea Eliade (Posvätní a profánni, Česká kresťanská akadémia, Praha 1994). Opiera sa o rozdiel medzi profánnym a posvätným, ktorý tvorí základný kameň fenomenológie náboženstva a ktorý, ako sa zdá, koreluje s rozdielom medzi dvomi základnými slovami Martina Bubera. Posvätný kameň alebo posvätný strom sa z profánného hľadiska vôbec nelíšia od ostatných kameňov a stromov. Posvätnými sa stali preto, že boli oslovené, že tu preskočila iskra slova. Odvtedy sú miestom hierofánie, ukazuje a zjavuje sa na nich dačo celkom iné, to posvätné, "das ganz Andere". Pre tých, ktorí v záblesku oslovenia postrehli "to celkom iné", je tento strom, tento kameň posvätným. Ladislav Hanus (Kostol ako symbol, Lúč, Bratislava 1995) podrobne a do hĺbky ukazuje, do akého sveta vstúpime, ak oslovíme kostol nie ako budovu, ako objekt, ale

oslovíme ho ako symbol a začneme sa s ním rozprávať. Čosi podstatné sa deje v momente, keď zaznie slovo Ja-Ty, keď preskočí iskra oslovenia. Oslovené objekty začínajú meniť svoje skupenstvo. Začínajú nadobúdať črty subjektu. Náznak akéhosi Ty sa začína črtať na mieste, kde predtým v neprekluteľnom odstupe stál odcudzený mlčanlivý objekt.

Túto transformáciu postrehol M. Buber v očiach svojej mačky. Henri Bergson opisuje proces, keď zemetrasenie je vnímané ako dáky zárodok subjektu. Merleau-Ponty zahľadený na strom si kladie otázku, kto sa vlastne na koho díva. Martin Rázus tiež zazrel čiesi oči v tatranskom vodopáde. A tak ďalej a tak ďalej. Príklady nemajú konca. Svoje o tejto skúsenosti vedia umelci, maliari, básnici, prozaici, hudobníci. Zatiašie, charakteristický žáner vo výtvornom umení, ktorý mimoriadne rozkvitol v holandskej maľbe 17. storočia. Nemecké slovo "Stilleben" presne vyjadruje jeho podstatu.

V hlbokom tichu aj celkom všedné veci v našich interiéroch sa rozhovoria. S tichým, pozorným divákom sa dajú do reči. Čo to však počuť v tomto tichu? Tá istá generácia holandských maliarov sa vedela dívať aj na krajinu ako na zatišie. Na prekrásnych krajinomalbách zobrazila všedné veci ako lúky, stromy, potoky, cesty, domy a pod. ako sa ponorajú do zvláštnej atmosféry a menia svoje skupenstvo, plniac sa významom a zmyslom. Nespochybniteľným, ale iba naznačeným, viditeľným i neviditeľným zároveň. Zobraziť na obraze krajiny to takmer neviditeľné, to, čo ňou iba prebleskne vo vzácnej chvíli stretnutia, to je to "das ganz Andere", to, čo stále láka maliarov do pleneru.

Vysloviť ono "ineffabile", ono takmer nevysloviteľné, čo zaznie iba v momente oslovenia, to je sisyfovský údel básnikov.

Spýtajme sa turistov, prečo chodia na túry? Ak by začali vravieť o kráse slovenskej krajiny, a to určite začnú - tak je to o tom istom. O slove Ja - Ty, ktorým sa to v našej krajine len tak iskri. Je to taký bežný, každodenný zážitok, že sa ľahko stratí v šedi všedného dňa. Každý ho vie zažiť. Nie však každý ho vie vyjadriť, artikulovať, verbalizovať. Zriedka, veľmi zriedka vieme po oslovení pokračovať v rozhovore.

Zmyslom oslovenia je, aby vyústilo do rozhovoru. Každý objekt v krajine môže byť oslovený základným slovom Ja-Ty. Aby sa však stal symbolom, treba ešte čosi viac. Prchavý "Aha Erlebnis" musí získať trvanie. Záblesk nestačí, svetlo nesmie zhasnúť. Oslovenie musí pokračovať v rozhovore. Aby sa tak stalo, nesmie sa zážitok oslovenia rozplynúť v anonymnom priestore. Musí zapustiť do krajiny koreň, musí byť jednoznačne lokalizovaný. Tu a nikde inde sa to stalo. Iba tak sa dá na miesto stretnutia znova a znova vracat' a v rozhovore pokračovať. Aby rozhovor nebol ohraničený krátkym životom jedinca, musí byť premietnutý do roviny spoločenstva. Len tak môže pokračovať z generácie na generáciu. Len tak zo semena vyrastie strom, len tak sa rozhovor stane dedičstvom, inštitúciou.

Genézu symbolického miesta opisuje Mírcea Eliade (Posvätné a profánni, Česká kresťanská akadémia 1994, Mýtus o večnom návratu, Oikymen 1993). Je to archetypická udalosť,

ktorá je taká stará ako ľudstvo samo. Na počiatku - "za onoho času" (in illo tempore) - je zakladateľský čin. Do zeme sa vrazí posvätný kôl. Tento sa stane súradnicou, okolo ktorej sa zmysluplne zorganizuje okolitý priestor, krajina. (Eliade vraví o metamorfóze Chaosu na usporiadaný Kozmos.) Funkciu posvätného kôlu môžu mať aj iné objekty, oltár, obetné miesto, chrám, socha a pod. Za zmysluplný stred krajiny sa môže vyhlásiť aj strom, kameň, skala, prameň, vrch a pod. V pozadí tohto zakladateľského aktu je spomienka a zopakovanie stvoriteľského činu, ktorým Boh za "onoho času" nastolil vo svete poriadok a zmysel, keď nezmyselný Chaos premenil na usporiadaný Kozmos. Zopakovanie stvoriteľského činu dáva vyvolenému miestu dimenziu posvätného. Stáva sa miestom, kde opakovane dochádza k epifánii, miestom, kde sa zjavuje "das ganz Andere". Udalosť je zavŕšená, keď sa k zakladateľskému činu prihlási spoločenstvo, ktorému bol tento čin adresovaný. Keď sa táto udalosť stane uholným kameňom spoločenského vedomia, keď sa posvätné miesto stane miestom spomienky, keď sa založí tradícia.

Opísaná udalosť je paradigmatická v tom zmysle, že hoci referuje až kamsi k počiatkom ľudstva, nestráca nič na aktuálnosti. Znova a znova sa opakuje v rôznych historických kontextoch, zachováva si však svoju štruktúru a význam.

Udalosť presne tejto štruktúry sa stala za "onoho času" na Devíne. Celú jej genézu, jej počiatok a vývoj možno vyčítať z knihy Vladimíra Matulu "Devín, milý Devín" (Matica slovenská, Martin 2008). Okolo Ľudovíta Štúra vznikla idea navštíviť zručaninu hradu Devín a osloviť jeho minulosť a položiť otázku budúcnosti. Skupina štúrovcov vystúpila na hrad 24. apríla 1836. Týmto činom sa Devín stal privilegovaným miestom, okolo ktorého sa začali organizovať siločiaru priestoru a času. Posvätný kôl bol zarazený do slovenskej krajiny. Dal jej štruktúru, poriadok, zmysel a identitu. Mátožná štruktúra starej monarchie začala meniť skupenstvo. Siločiaru času a priestoru sa začali organizovať okolo iných ohnísk.

V romantickom, silne emotívnom duchu oslovila Štúrova skupina genia loci hradu Devín. Oslovila dávne udalosti, dávne osobnosti. V spomienke oslovila predkov, zakladateľov nášho národa. V spomienke zopakovala ich zakladateľský čin. Sotva však mohla tušiť, že práve založila tradíciu, že okrem generácií predkov oslovuje aj nasledujúce, ešte nenarodené generácie Slovákov, ktoré sa budú pravidelne na výročie onoho pamätného dňa stretávať na Devíne. Devín sa tak stal privilegovaným, symbolickým miestom, kde sa stretáva minulosť, prítomnosť a budúcnosť.

Tri časy sa stretli, stali sa súčasnými. Ako bolo na počiatku, tak nech je i teraz, i navždy.

Vznikla tradícia, skutočné trvanie.

Zmysel tradície je skrytý v prostom slove "znova", ktoré vyjadruje isté dialektické protirečenie. Slovo "nový" označuje niečo, čo tu ešte nebolo, niečo, čo je jedinečné, neopakovateľné. Predpona "z" však jeho význam mení. Slovo "znova" hovorí, že sa opäť stalo dačo nové, neopakovateľné, jedinečné. Na dávnu udalosť sa spomína opäť, ale novým spôsobom. Každá generácia začlení spomienku do nového kontextu, spojí dávnu pamätnú udalosť so svojou prítomnosťou a svojou perspektívou.

Tradícia má povahu večného návratu vo význame blízkom pojmu M. Eliadeho (Mýtus o večnom návratu, Oikymen, Praha 1993). Každé privilegované miesto, ktoré sa stalo symbolom, má podobnú genézu.

JÁN URBÁNEK
Snímka: Ján Motulka

KATARÍNA DŽUNKOVÁ

Pro Patre

*To bola možno ešte noc,
keď tadiaľ kráčal
a iba rieky s obväzmi mostov okolo rán
mu šepotali na cestu.*

*Taká to bola temnota,
že ako dýku prehltol vlastné slzy
a ešte raz a ešte tisíckrát
zastal
a obrátil sa.*

*Vtedy mu ako fakle popri cestách svietil orgován.
Na chvíľu zneistel i strpol
a celý v bielom ako pútnici
sadol si k lipinám
a pásol tiché včelstvá.*

*Po čase schádzal k ľuďom - od včiel do mesta.
A smutný bol. A sám to tušil.
Padali kvety dúl a oskorušín
a iba úle ako kláštory
mu zasvietili z opustenia.*

*A ako stravec hrozna zhorkol orgován.
Keď mesto stíchlo, prežehnal sa.
Padali kvety dúl a jabloní.
Do lona tráv sa náhle naklonil
a tak sa modlil:
Posvieť si mojím životom,
keď druhí kričia nežiť.
Tu včely - holubice púšťam ku nebu,
Bože, ja neopustím tento kruh,
kým nesľúbiš, že nezahynie ani jedna
z včiel nad Slovenskom.*

*Tak niečo kreslil prstom na vodu
na rieku hrubú ako kmeň
a spieval smutnú sevdalinku
pod božím oknom v záhrade.
A až tam, na dne úzkosti a vzlyku
zachytil o ňu vlastné srdce
a vytrval.*

*A ešte raz, a ešte tisíckrát
požehnal cestám,
kde dodnes vidno kvety orgovánu
vznášať sa ako včelí roj.*

*Studňa
a chrám*

*Ty isto vieš, čerešňa,
keď na jeseň
ešte raz
ako deti ku potoku
pustila si kvety -
o všetkých dejoch v krajine.
Ako si na kolená kľakla zem,
jesenné slnko vyhnalo prúty,
akoby bolo dávnym hľadačom vody,
keď cez krajinu prechádzali
svätí Slováci -
a svietilo im na cestu.*

*Ty isto vieš, čerešňa,
o zlatých zrnkách v rozbúrených poľných riekach
a o človeku, ktorý sám seba zasial,
aby o mnoho dní, keď už sa dralo na jazyk druhým,
že zem je mŕtva a hádzali jej na tvár ďalšiu zem -
vyklíčil nový človek
a oprášil sa z hlíny.
Apoštol mesiac kládol dlane
na čelo tichej Vojvodiny,
svätica Rút zastala s kyticou kukuričných klasov -
keď porodili dedinu
a ako tvár mučeníka jej staré slnko
požehnilo na cestu.*

*Tak dvesto rokov v Padine
stoja dva svätostánky.
Tak dvesto rokov v Padine
dve veže stoja
a k Bohu v zemi
a k Bohu na nebesiach,
a k Bohu milosti, a k Bohu nepokoja,
a k Bohu broskýň a k Bohu práce
modlia sa bdejúce, modlia sa spiače
dve veže. A s nimi potichu, po nociach, znova
modlia sa Slováci preč od domova.*

*A ako za Padinou mizne cesta,
na starom voze zmiznú ďalšie dni,
na modrých koňoch pôjdu naše deti
k Bohu, ktorého sme predali.
Čas ako mlynár prašnou rukou
prejde po krajine,
povstane múka z ciest,
na špičky stúpne ako biely dym,
chleby sa vrátia do neba
a za všetkých bude svedčiť zem...
Kde ako stromy povstal kostol
a zašuchoril strechou,
kde ku koreňom Boha tiekla
studňa, bozkávajúc kamene.
My to už nebudeme.
No za náš národ
studne a chrámy
ako dve deti na strmom kopci
počkajú Krista. Tak ako Slováci
s vrkočmi kukuričných klasov.*

Tvár Svätého Otca Jána Pavla II. je dôverne každému z nás. Za ostatné dve desaťročia žiaden iný človek nebol tak stredobodom záujmu médií ako práve on. Mnohí z nás sme mali milosť stretnúť s ním aj osobne.

Kardinál Karol Wojtyła, zvolený ako krakovský arcibiskup - 16. októbra 1978 a 22. októbra, keď s mladickým elánom nastúpil službu najvyššieho pastiera Cirkvi, šíril okolo seba celé roky priam elektrizujúci optimizmus. Mnohí si kladli otázku, v čom spočívalo tajomstvo jeho úspešnosti?

Podčas svojej prvej pobožnosti Krížovej cesty v Ríme z Kolosea prinosený kríž upevnil na blízko položenom Monte Palatino - to bolo 13. apríla 1979, v nezabudnuteľnom a hviezdami žiariacom večere Veľkého piatku - a z tohto vršku predniesol reč k Božiemu ľudu a zakončil ju slovami: „Dum volvitur orbis, stat crux!“ (Kým sa svet mení, kríž pevne stojí!), a niekto zo zástupu, hlasne prerušiac ticho, zvolal: „Santo Padre! In hoc signo vinces!“ (Svätý Otče! V tomto znamení zvíťazíš!). A toto zvolanie okamžite vyvolalo búrlivú a dlhotrvajúcu potlesk prítomných. Ján Pavol II. celý čas nepohnute stál, takmer zmeravený v mlčanlivej adorácii pri znaku vykúpenia sveta. Dôvera, ktorou sa opieral o kríž po celý druhý najdlhší pontifikát v dejinách Cirkvi charakterizuje jadro a tajomstvo jeho požehnaného apoštolskej služby.

Ako Petrov nástupca a zástupca Kristov, ktorý 2000 rokov už existujúcu Cirkev nielen reprezentuje, ale jej aj slúžil, s plným nasadením priťažké bremeno úradu niesol s pohľadom na kríž. Opätovne pripomínal, že jeho neuhýbajúci v porovnaní s tým, čo vytrpel Kristus, ktorý z kríža nezostúpil. Vyjadril to veľmi jasne aj v poslednom liste kňazom na Zelený štvrtok (2004), kde o kňazskej službe hovorí ako o tajomstve spočívajúcom v utrpení. Isto, nemohol tu nemyslieť aj na utrpenie vlastné.

Veľmi silno tajomstvo utrpenia i zmysel svojho života naznačil v Liste ku starým ľuďom, ktorý možno čítať na spôsob jeho testamentárneho odkazu: „Je to pekné, stravovať sa ako svieca až do konca za vec Božieho kráľovstva. Popritom pociťujem veľký pokoj, ak myslím na okamih, v ktorom Pán ma povoláva k sebe: Zo života do života! Preto mi často, bez náznaku akéhokoľvek smútku, prichádza na pery modlitba, ktorú sa kňaz modlieva po slávení Eucharistie: „In hora mortis meae voca me, et iube me venire ad te“ - v hodine smrti povolaj ma a káž mi prísť k tebe. Až do tejto hodiny, chcel Ján Pavol II. svedčiť o veľkosti toho, od ktorého dúfal dostať dar nesmrteľného života.

Svätý Otec, držiak sa pevne kríža, ako kňaz a služobník Ježiša Krista nepretržite na oltári Eucharistie dejín sa odvážil úplne a dokonale odovzdať sa Boho-človeku, ako sa odovzdal celkom Kristus Otcovi, aby sa v ňom celkom a dokonale mohol odovzdať ním vykúpenému človekovi. A pretože spoznal nedostupný vzor tohto odovzdania vo „fiat“ Bohorodičky Panny Márie, chcel Ján Pavol II. cez jej ruky zasvätenia svojej úplnej sebaodovzdanosti zverenej mu Cirkvi - zveriť úplne jej Synovi. Vo svojom pápežskom embléme „Totus Tuus“ dal tomu aj verejný výraz. To je ďalší aspekt jeho požehnaného pontifikátu.

Osobná integrita, jeho duchovný životný štýl, neúnavná aktivita za sociálnu spravodlivosť, pokoj a ľudské práva, to prináša dodnes Jánovi Pavlovi aj v necirkvných kruhoch vysoké uznanie. To v časech, kedy fungujúce elity v politike a hospodárstve rapídne na hodnovernosti strácajú, nie je málo.

Pápež - ako námenstník Petrov - pokladal sa za svedka nádeje, ktorá pokrýva všetkým a podáva sa ďalej všetkým (porov. 1 Pt 3, 15) Zmyslom jeho mnohých apoštolských ciest je túto nádej v rozličných kontextoch dosvedčovať a tak v miestnych cirk-

vách vieru posilňovať. V tomto misionárskom nasadení bol Ján Pavol II. celkom podobný nadšeniu apoštola národov, Pavla. Nie je ani jemu ťažko posolstvo viery prostosrdečne zvestovať na moderných areopágoch - na fórach politiky, vedy a kultúry a projekt novej evanjelizácie, ako sa len dá, posúvať dopredu. Pritom - užívajúc klasické komunikačné médiá - takmer virtuózne využíval nové médiá ako prostriedok, ktorým sa viera dostáva ďalej.

Svoje nespokojné cestovanie komentoval takto: „Mnohí hovoria, že pápež cestuje veľa a v krátkych odstupoch. Myslím, že títo ľudia, hovoriac ľudsky, majú pravdu. Ale je Prozreteľnosť, ktorá nás vedie, a niekedy je nám blízka vec vykonať per excessum“

Rím s k y veľkňaz je - ako všetci veriaci - podriadený Božiemu Slovu, k a t o l i c k e j viere a je garantom poslušnosti Cirkvi, teda v tomto zmysle je servus servorum. N e r o z h o d u j e podľa vlastnej ľubovôle, ale dáva hlas vôle Pána, ktorý sa prihovára človeku v Písme žitom a interpretovanom T r a d i c i o u .

N á s t u p c a Petra je skala, ktorá proti ľubovôli a konformizmu, garantuje prísnu vernosť Božiemu slovu: z toho vyplýva aj svedecký charakter jeho primátu, ktorý o b s a h u j e osobné svedectvo poslušnosti krížu. Preto pápež, pri rôznych príležitostiach nehovoril len príjemne reči štekliace uši dnešného človeka. Dotýkal sa všetkých problémov. V prvom rade „chránil“ Božiu pozíciu, nezabúdajúc na dôstojnosť človeka.

Tak napríklad r. 1980 v Brazílii povedal: „Práva človeka sú iba tam, kde sa rešpektuje Boží zákon. Ak chceme kompromis, pričom zabudneme na Boží zákon, alebo ho zatlačíme na okraj, tento kompromis bude iluzórny, nedostatočný, nestály.“ V podobnom duchu prehovoril aj v Mníchove (1987): „Dnes sa veľa hovorí o zákone človeka, nehovorí sa však o Božom zákone. Oba tieto zákony sú medzi sebou úzko spojené. Tam kde nie je rešpektovaný Boh a jeho zákony, človek nie je schopný zaručiť, aby sa rešpektovali zákony človeka. Treba dať Bohu, čo je Božie. Iba týmto spôsobom možno dať človeku to, čo je ľudské.“ A pri inej príležitosti pripomenul: „Ak vkladáme nádej iba do človeka, všetky práva človeka zostanú jedine v moci človeka; budú

beztriestne podliehať násilium a výnimkám v závislosti od politických udalostí.“ Cirkev nepopulárne nemlčala jeho ústami ani pri schvaľovaní liberálnej Charty základných ľudských práv v Európskom parlamente, či pri rozprave o príprave Európskej ústavy, alebo iných kľúčových záležitostiach.

Často vzniká dojem, že by niektorí chceli „rozpolitiť“ pápeža tak, že oproti „dobrému“ pápežovi, ktorý bojuje za ľudské práva, postaví „vyrušujúceho“ pápeža, ktorý bráni učenie Katolíckej cirkvi.

Kto teda je teraz pre toto všetko tento pápež skutočne? Koncentruje svoju

VILIAM JUDÁK, nitriansky sídelný biskup

Kto bol Ján Pavol II.?

Prof. Tadeusz Styczen, poslucháč a nástupca Karola Wojtyły na katedre etiky na Katolíckej Univerzite v Lubline, a jeden z jeho najbližších spolupracovníkov a poradcov, poukazuje, že „skutočne, tretie je dané! Existuje tretia možnosť. Možno dobre povedať, že „tajomstvo“ Jána Pavla II spočíva v experimente, v pokuse, „záhadu“ zdanlivého protikladu antropocentrizmu a teocentrizmu riešiť poukazom na mimoriadnu udalosť v dejinách ľudstva, čo je rovnako udalosťou v dejinách Boha samého, udalosť, ktorý nad týmto protikladom víťazí. Etienne Gilson označuje to dokonca ako „dátum“ v dejinách Boha, ktorý predsa nepozná

nijaké dejiny, lebo on je „večným teraz“. Touto udalosťou je i n k a r n á c i a Boha, udalosť „Deus homo!“ (Boh sa stal človekom!). P á p e ž celkom n a z a č i a t k u

svojho pontifikátu so svojou strhujúcou deklaráciou hneď si mohol získať veľa ľudí tým, čo sa nachádza na stranách jeho prvej encykliky Redemptor hominis (1979): „Človek ... je prvou a hlavnou cestou Cirkvi“ (14). Táto encyklika platí - a to právom - ako program pre jeho celý pontifikát. Človek je Jánom Pavlom II. v nej postavený do stredu pozornosti a starosti Cirkvi: „Tento človek je cestou cirkvi, ktorá je v určitom zmysle základom ostatných ciest, ktorými sa musí Cirkev uberať...“ (14). Prečo? lebo - tak vysvetľuje hneď Ján Pavol II., keď aj vždy, žiaľ, ho a vždy dokonca nepočujú - lebo Cirkev, ktorá by nešla cestou Boho-človeka, touto cestou nasmerovanou na človeka, „každého jedného človeka“, vedúcou cestou, tým by prestala byť Cirkvou Ježiša Krista, zradila by jej zakladateľa, a tým aj človeka. Táto Cirkev by potom totiž eo ipso zradila aj poslanie Boho-človeka pre človeka samého (11), „pretože človek, každý človek bez akejkolvek výnimky - bol Kristom vykúpený...“ pretože Kristus je s každým človekom, bez výnimky, určitým spôsobom spojený“ (14). Čo je to koniec koncov za spojenie? Čím je motivované? Aby sme obdržali na túto otázku odpoveď, musíme si s Jánom Pavlom II. postaviť veľkú otázku sv. Anzelma z Aosty, v čom je totiž zá-

klad tej udalosti, prečo Boh sa stáva človekom - „Cur Deus homo?“ Skutočne, táto otázka tvorí os encykliky Redemptor hominis a určitým spôsobom os všetkých ostatných encyklik Jána Pavla II. (spolu 14) - vrátane jeho encykliky Fides et ratio (1998). Aj v úvode tejto je rovnako problematika človeka postavená ako stredobodu. To je skutočne sokratovské: „Poznaj sám seba!“ Aj tu ide o odpoveď na otázku, ktorú si človek z pozície svojho vlastného rozumu kladie sám sebe: Kto som ja vlastne - ja, človek?

Pre Jána Pavla neexistuje nijaká adekvátna odpoveď na túto otázku, ak si nepostaví ďalšiu otázku, ktorá obsahuje kľúčovú rolu pre všetky ostatné reflexie, ktoré veci človeka, jemu samému, majú dávať zmysel: Cur Deus homo? - Prečo sa stal Boh

človekom? - , na to musí dať odpoveď zjavenie a viera. Práve túto odpoveď, ktorá vytvára problematický stredobod celého posolstva Jána Pavla II., už naznačuje titul jeho prvej encykliky a znie: Vykupiteľ človeka, Boh sa stáva človekom, aby človeka spasil! To je práve neuveriteľná misia, ktorá predpokladá neslýchanú udalosť nie len v dejinách človeka, ale aj v dejinách Boha.

To je teda vlastná misia Boha, ktorý - na záchranu nás ľudí, v situácii našej mravnej drámy viny a hriechu, to znamená v extrémnej situácii nevernosti oproti sebe samému a oproti svojmu Stvoriteľovi, ktorého dieťaťom človek predsa je - „pekné nebo opúšťa“, ako sa spieva v nejednej vianočnej piesni, a stáva sa človekom. Preto sa pýta Ján Pavol II.: „Bol by mysliteľný radikálnejší antropocentrizmus ako tento, aký Boh sám zjavil človekovi? V tejto veci musíme sa bezpodmienečne obrátiť na samého Boha, musíme Boha v tejto veci, ako len možno, celkom poznať a rozumiť ho do posledných dôsledkov. Odtiaľ tento teocentrizmus Karola Wojtyły, aby človeka mohol celkom pochopiť. Odtiaľ jeho antropocentrizmus, aby sa jeho láskou k človekovi mohol učiť priamo, takmer vo vlastnom srdci Boha, to znamená, človekovi darovanú lásku učiť sa poznávať priamo pri jej prameni, v Bohu-Otcovi - v tom, ktorý v Kristovi, v Boho-človekovi, „nás dokonca miloval“.

Preto musí autentický antropocentrizmus celkom samozrejme viesť k teocentrizmu, a spätne: Autentický teocentrizmus vedie - práve tak samozrejme - k antropocentrizmu; vedie od človeka k človekovi cez Boha ako najlepšia cesta - zo všetkých možných ciest - človeka k človekovi. Ale práve tak do jedného ako aj do druhého smeru vedie nakoniec vždy len táto cesta a jedine možná cesta. Touto cestou je Ježiš Kristus, spolu Boh a človek a len on môže byť touto cestou.

Vidieť to aj v citovanej encyklike Fides et ratio citujúcej Blaise Pascala vyjadruje sa pápež k tragédii dnešného človeka: „Poznanie Boha bez poznania vlastnej biedy rodí pýchu. Poznanie vlastnej biedy bez poznania Boha rodí zúfalstvo. Poznanie Krista vytvára stred, pretože v tomto strede nachádzame práve tak Boha ako aj vlastnú biedu.“ Tak sa vyjasňuje tajomstvo človeka o dokonale osvetlení tajuplného dôvodu, prečo sa stáva Boh v Ježišovi Kristovi človekom. Udalosť „Deus homo!“ víťazí nad apóriou antropocentrizmu alebo teocentrizmu. Tertium datur - existuje tretie: kristocentrizmus.

Ale tento kristocentrizmus je aj najvyšším radikálnym antropocentrizmom s najvyšším radikálnym teocentrizmom.

Nemožno pri tom obísť skutočnosť, že Ján Pavol II., pomerne v krátkom čase po uverejnení encykliky Redemptor hominis, uverejnil dve ďalšie encykliky, ktoré venoval Bohu. Tieto - spolu s jeho prvou encyklikou - tvoria také niečo ako vnútorne uzavretý triptych, ktorý má navodiť pohľad celej Cirkvi na tajomstvo Trojjediného Boha: Otca a Syna a Duchu Svätého. Práve ako taký celok stali sa pre mnohých prevzrujúcou výzvou a znakom odporu. Údajne svedčili o teocentrickom obrate v orientácii pápeža a rovnako o odklone od skôr deklarovaného antropologického obratu.

Vskutku, hneď po prvej encyklike, ktorá našu pozornosť upiera na osobu jednorodeného Syna Božieho, objavuje sa encyklika druhá, ktorá našu pozornosť koncentruje na osobu Boha Otca, ako už titul hovorí: Dives in misericordia (1980) a po krátkom čase objavuje sa ďalšia encyklika - encyklika o Duchu Svätom. Nesie titul Dominum et Vivificantem (1986), ktorý titul uceľuje nasledovný podtitul: „O Duchu Svätom v živote Cirkvi a sveta“. Táto encyklika de facto aj korunuje dielo konzekventného objasnenia Trojjediného Boha - „večnej komunikácie osôb“ - Jánom Pavlom II. Lenže pri tom nám blízkom Bohu ide o to, ukázať človekovi jeho praobraz, o niekom, ktorého Boh sám svojou stvori-

TADEUSZ ZASEPA

Slovensko Jána Pavla II.

*Trikrát bozkával slovenskú zem.
Raz, keď mala ešte priškrtený dych.
Dvakrát slobodou a krásou ovenčenú.*

*Siahal do hlbín tisícročí,
v kameňoch mozaiky
videl ju poznačenú.*

*Jasne videl ten s trojvrším
a na jeho bielom štíte
dvojitý kríž - sťa pečať obria,
to symbol srdca národa
a jeho continuum dobra!*

*Ako v Rímskom triptychu -
Boh stvoril nádherné dielo - svet,
hľadel naň, žehnal jeho dobro
a jeho krásu,
ktoré i vlašného človeka
šinú do úžasu!*

*Michelangelo to pochopil
a zvečnil pochopené,
na klenbe Sixtinskej kaplnky
je to pretvorené!*

*Blahoslavený Ján Pavol II. objal
a Slovensko si v náruč privinul
a obdivoval ho i žehnal ho
ako Božie dielo
a jeho zrak, zrak apoštola
na ňom v láske spočinul!*

*A teraz privoláva:
continuum dobra - Slovensko,
hľa, to sú tvoje dejiny,
to je tá pečať obria,
kráčaj i naďalej takto,
ako si kráčalo,
aby si sa Bohu i ľuďom oddalo
a nech sa tvoja dobrota
vylieva vždy do sveta
a to každý deň a v každom roku,
ako sa vylievala voda a krv
z Ježišovho boku.*

*A jeho štvrtá cesta,
a jeho štvrtý príchod
práve v Nedeľu Božieho milosrdenstva
sa už nezačína v Ríme.*

*Prichádza ožiarený svätým svetlom
a spolu s ním Boha velebíme!
Veď prichádza priamo už z Otcovho domu
zažehnať hroziacu svetovú pohromu
a za celé Slovensko ho celým srdcom víta
Ružomberok i jeho univerzita!
A jeho príhovor prší ako dážď,
dážď milosrdenstva
a odkaz: sloboda a pravdivosť slova
nech je vašou jedinou rečou,
potom vás poznávam!
A je to reč Ježišova!*

tefskou láskou povoláva k tomu, aby existoval „ako jeho obraz a bol mu podobný“. Povoláva ho „k vrcholu, ktorým je Boh sám“. Povoláva ho k existencii, aby mohol svoju veľkosť rozumným spôsobom sám spravovať a riadiť a tak, aby si rozumným spôsobom podrobil zem, o čom svedčia aj ďalšie, najmä sociálne encykliky.

Americký teológ publicista George Weigel autor aj u nás vydanéj trilógie o Svätom Otcovi, ktorý napísal pre nemecké vydanie svojej pápežskej biografie vlastný predslov, v ňom vyjadruje, prečo bol Ján Pavol II. človekom, ktorý vo vzťahu k svetu nebol vždy „bez napätia“. Prejavilo sa to najmä v nemecky hovoriacich krajinách.

Spisovateľ poukazuje na skutočnosť, univerzálna Cirkev vo svete musí nemeckým katolíkom 20. storočia. za mnoho vecí ďakovať: najmä pre zvláštnu štedrosť voči mladým cirkevným spoločenstvám tretieho sveta; za mnohé pastorálne iniciatívy, ale predovšetkým duchovné príspevky ku katolíckej viere a životu viery. Či ide o biblickú exegézu, systematickú teológiu, morálnu teológiu, liturgickú obnovu alebo o katolícke sociálne učenie - nemeckí katolíci hrali vedúcu úlohu vo svetovom snažení obnoviť katolícke svedectvo v súčasnosti a reformovať ho. Smerodajný výklad Druhého vatikánskeho koncilu označuje túto epochálnu udalosť v dejinách katolíckej Cirkvi ako dobu, „v ktorej Rýn tiekol do Tibera.“

Vzhľadom na túto dojemnú skutočnosť je o to väčším otáznikom, že pontifikát Jána Pavla II. - ktorý vytvára bezpriekladný morálny vplyv vo svetovom dianí a súčasne vyzval Cirkev k novému porozumeniu svojej podstaty a poslania sa tak kriticky posudzuje v Nemecku, ba vo všetkých nemecky hovoriacich krajinách?!

Zvyčajne vysvetlenie zneje, že tento pontifikát odzrkadľuje „pred-moderný“ duchovný postoj, ktorý sa už ku dnešnému svetu nehodí. Iste je nevhodne označovať muža za „pred moderného“, ktorý sa počítal v rokoch bezprostredne pred a po Druhom vatikánskom koncile k duchovne najaktívnejším biskupom Európy; ktorý vedome hľadal myšlienkovú výmenu s filozofmi, teológmi, historikmi, prírodovedcami a umelcami celkom rôznych duchovných smerov; ktorý ako dušpastier a vedec cítil hlboké ľudské spolicenie pre tých, ktorých zachytila moderná kríza vo viere; ktorý je e znalcom súčasnej filozofickej literatúry.

Okrem toho si treba všimnúť aktivity jeho pontifikátu: Bol by napísal nejaký pápež s „pred-moderným“ duchovným pohľadom prvú pápežskú encykliku ku kresťanskej antropológii a tým urobil obnovenie kresťanského humanizmu k vedúcemu motívu a programu svojho pontifikátu? Sotvaže! Bol by „pred-moderný“ pápež bránil pred rôznymi fórami, nevynímajúc fóra najvyššieho rangu - univerzálnu platnosť ľudských práv a Katolícku cirkev pretvoril na inštitúciu, ktorá snáď viac ako hociktorá iná na svete podporuje demokratický program? Sotvaže! Bol by „pred-moderný“ pápež prízvukoval v encyklike o nutnosti kresťanskej misie, ako dôležité pritom je slobodný postup tým, že písal: „Cirkev navrhuje, nič nevnučuje“? Bol by pápež, ktorý duchovne žije v „predmoderne“, dal Cirkvi empiristicko-senzibilný učiteľský úrad, ktorý neukazuje najmenšiu stopu o túžbe po svete Anciene régie? Bol by napísal „pred-moderný“ pápež medzinárodný bestseller, v ktorom označuje otvorene „obrat filozofie k subjektu“ ako neobratiteľný, alebo analyzoval v jednej encyklike dômyselne položenie, v ktorom sa nachádza ľudský rozum tri stáročia po onom historickom „obratu“? To všetko je veľmi nepravdepodobné.

Nepravdepodobné je aj to, že „pred-moderný“ pápež navštevuje synagógu v Ríme a v Damašku, že pozval dvakrát zástupcov svetových náboženstiev na modlitebné stretnutie do Assisi a presadil plné diplomatické vzťahy medzi Svätou stolicou a štátom Izraela. Jeden „pred-moderný“ pápež by nebol na tom trval, aby sa Katolícka cirkev zaoberala prípadom Galileiho a z toho vyplývajúcimi konzekvenciami pre dialóg medzi Cirkvou a prírodnými vedami. „Pred-moderný“ pápež by nebol zaviedol v pápežskej letnej rezidencii Castel Gandolfo semináre, ku ktorým boli pozvaní agnostickí a ateistickí filozofi, historici a prírodní vedci. „Pred-moderný“ pápež by celkom určite nebol označil lásku v manželstve ako symbol pre vnútorný život Trojjediného Boha...
To všetko vyvoláva nutnosť postarať sa

o vysvetlenie, prečo sa posudzuje pontifikát Jána Pavla II. v nemecky hovoriacich krajinách (a dodajme, že aj inde) tak kriticky. Fakty sa jednoducho nehodia ku konvenčnému obrazu „predmoderného“ pápeža, ktorého mentalita a učenie ostro kontrastujú modernému uvedomeniu. Takto a podobne sa zamýšľa George Weigel a dodáva: „Aby som pozval k čítaniu tohto prehodnotenia o živote a myslení pápeža Jána Pavla II., chcel by som predkladať iné vysvetlenie tejto veci. Vo viac ako dvoch desaťročiach nenavrhol pápež Ján Pavol II. žiaden návrat k „predmodernému“ svetu. Ale navrhuje úplne moderný alternatívny výklad moderny. Myslenie a učenie Jána Pavla II. sú výzvou pozeráť na moderný svet, jeho triumf a boje cez iné a snáď silnejšie okuliare.“

Naozaj zoberme si len tvrdošíjné tvrdenie, že Cirkev pravdu evanjelia v dejinách metódami netolerancie a násillia od základu devalvovala, Ján Pavol nezahodil za seba, ale zobral to vážne a v Jubilejnom roku 2000 verejne vyznal vinu nad chybami Cirkvi v minulosti. „Je správne, aby Cirkev, zatiaľ čo sa druhé tisícročie chýli ku koncu, s jasnejším vedomím vzala na seba hriech svojich synov so zreteľom na všetky situácie v priebehu dejín, keď sa vzdialili od Kristovho ducha a jeho evanjelia, a namiesto svedectva života, inšpirovaného hodnotami viery, poskytovali svetu pohľad na spôsoby myslenia a konania, ktoré boli skutočnými formami protisvedectva a pohoršenia“ - hovorí pápež, a tiež: a „Radosť z odpustenia musí vyplývať vždy z uznania vlastnej viny.“ Podľa mienky mnohých, by sme mohli pri pohľade na niektoré udalosti hovoriť o vzájomnom odpustení vtedy, ak boli vinné obe strany. Duch evanjelia však hovorí, že nemá sa čakať, až na okamih, keď druhá strana urobí ten istý akt prosby o odpustenie. Byť opravdivo kresťanský si žiada, aby sme my sami podali svedectvo lásky, a toto svedectvo nesmie per definitionem očakávať rovnaký akt z druhej strany: odpustenie je dokonalé len vtedy, ak sa to nevyžaduje, preto toto gesto odpustenia nebol nijaký strojný akt.

Prv vyjadrené pochybnosti, akoby takto priznaná vina mohla oslabovať pozície Cirkvi a pokladala by sa za kapituláciu pred odsudzovaním cirkvi nepriateľských kruhov, ukázali sa ako bezdôvodné. Podľa pápeža slabosťou by bolo, pridržiavať sa pozície údajnej sily a omyly nepriznať; prosby o odpustenie naproti tomu sprevádzal nekřčovitý vzťah Cirkvi k zaťažujúcim stránkam jej dejín a sú prívom hodnotené ako signál vitality a sily.

Nemožno poprieť, že pontifex z Poľska zasiahol aj do politickej sféry. Práve pre svoje presvedčenie o Bohu, Kristovi, kultúre a dejinách mohol pápež, dokázateľne urýchlil pád komunizmu, aj keď proti „po zuby ozbrojenému systému“ nemal naporiadku nič iné iba slová a symbolické gestá, samozrejme nevynímajúc silu v Božiu prozreteľnosť, o ktorej Svätý Otec nezapochyboval ani v tomto prípade. Proti známej výsmešnej výzve Stalina: „Koľko divízií má pápež?“ - sa postavil muž proti výzve, ktorá spoznala a rozumela moc pravdy v dejinách.

„Čo sa vo Východnej Európe v posledných rokoch udialo“ - píše 1992 prezident a tajomník komunistickej strany ZSSR M. Gorbačov - „nebolo možné bez tohto pápeža, bez veľkej - aj politickej roly, ktorú vo svetovom dianí zohral Ján Pavol II. To je moje presvedčenie o dôležitosti, akú mal v tých rokoch a ako konal pápež Ján Pavol II. ... Stojíme pred mimoriadnou osobnosťou. Nerád by som prehánal. Ale mám zvláštny pocit, akoby z toho muža vychádzala energia, vďaka ktorej človek oproti nemu pociťuje hlboký pocit dôvery.“

Svätý Otec proti ateistickej štátnej ideológii vždy pripomínal slobodu svedomia, viery a kultúry. Systém, ktorý existenciu skrakuje na materiálnu skutočnosť, znásilňuje človeka. Protest proti štruktúrálnej nespravodlivosti je síce nanajvyšš oprávnený, ale komunizmus presvedčil, „že medicína bola nebezpečnejšia ako nemoc sama“. Avšak treba si všimnúť, že sdotva menej ostro profilovaný antikomunista na Petrovej katedre kritizoval aj bezuzdný kapitalizmus na Západe. Z mnohých aktivít spomeňme napr. zorganizovanie stretnutia vo Vatikáne (r. 2000) na tému Od odpustenia dlhov po redukciu chudoby. Zúčastnili sa odborníci z viac ako dvadsiatich veľmi zadlžených krajín, ako aj predstavitelia katolíckych organizá-

cii zapojených do oblasti rozvoja. Svätý Otec pri tejto príležitosti zverejnil posolstvo, v ktorom nalieha, ako to urobil už veľakrát, prosí o zohľadnenie ťažkej situácie zadlžených krajín a jej obyvateľov. Okrem iného sa v posolstve píše: „Sme len správcami bohatstva stvorenia. Náš stále viac globalizovaný svet si vyžaduje aj zodpovedajúci rast solidarity. Odpustenie dlhov je súčasťou širších snáh o dosiahnutie zmenených vzťahov medzi národmi a nastolenie pravého zmyslu pre solidaritu a delenie sa medzi všetkými Božími deťmi, medzi všetkými ľuďmi. Napriek veľkému vedec-kému pokroku zostáva škandál hroznej chudoby nesmierne rozšírený v našom svete.“

Vedúcu myšlienku kresťanského humanizmu, podľa ktorého človek len tak seba nájde, keď uzná pravdu, ktorá ho prevyšuje, zatemňuje spôsob života, ktorý je zafixovaný na peniaze a konzum. Nie náhodou pápež prišiel k záveru, že za modlou trhu vyčína pod povrchom skrytá kultúra smrti. O bezpodmienečnej ochrane života narodených a nenarodených, hovorí mu, rodenému Poliakovi, ktorý vyrastal neďaleko Osvienčimu, aj skúsenosť druhej svetovej vojny a s tým spojené utrpenie každého druhu. Vtedy sa rozhodol; zasvätiť svoj život obrane dôstojnosti a hodnoty každého ľudského života - a síce ako kňaz Katolíckej cirkvi. Tam a vtedy sa zaviazal pomáhať pri výstavbe „kultúry života“ proti mnohým manifestáciám „kultúry smrti“ v neskorj moderne - a zaviazal sa neurobiť to „proti“ moderne, ale pomocou autentického úplne moderného humanizmu. V tom čase ešte nemohol vedieť kam ho toto rozhodnutie povedie. Ako mladý básnik napísal vo svojich prvotných slovách v zmysle: „Nemôžem ovplyvniť beh sveta“. Ako dobré, že sa vtedy budúci pápež mylil, mohli by sme dobromyseľne podotknúť(!). Isté je, že svojmu pôvodnému rozhodnutiu: napomáhať dobro - ostal verný, aj keď sa jeho životná cesta rozvíjala do niekedy prekvapujúceho smeru, nemôže nikto popierať, kto aspoň zbežne pozná jeho život. Tu ležia nielen korene pre jeho nezvyčajný angažmán v dialógu so Židmi; ale aj neoblomné stanovisko oproti potratom, zneužívaniu embryó vo výskume a proti aktívnej eutanázii a trestu smrti a vojne - tu má všetko svoj dôvod.

Ján Pavol II. rozumel svetu a dnešnému človeku; svojím postojom neohrozene poukazoval na skutočnosť, že keď sa moderný človek klania falošným bohom sa kultúra života nútene zdeformuje. A takýto pohľad, ktorý sa zakladá na falošnom ľudskom obraze spájajúci sa s modernou technológiou, vedie to k ľudskému utrpeniu v rozmeroch, ktoré doteraz nejestvovali. To je vlastná príčina, prečo sa vyvíjalo 20. storočie takto, ako sme toho svedkami. Ľudia zabudli na Boha a tým, že zabudli na Boha, zabudli na to, kým boli a čím boli - a mohli byť. Úplne sekularizovaný svet je svetom bez dverí, okien a osvetlenia zhora: svet kalustrofófie, v ktorom človek sa nakoniec zadusi. Úplne sekularizovaná kultúra, z ktorej zmizli transcendentne vzťažné body vzťahu pre ľudské myslenie a jednanie, je nepriateľom ľudskej slobody i demokracie.

Pápež, ako najvyššia cirkevná autorita sa, prejavil aj ako osobnosť, ktorá rozumie Európe. Možno to cítiť aj z apoštolského listu Egregiae virtutis ktorým sám vyhlásil slovanských svätcov za spolupatrónov Európy (1980): „V tomto roku si však Cirkev pripomína slávnostným spôsobom tiež 1500. výročie narodenia svätého Benedikta, ktorého môj predchodca Pavol VI. v roku 1964 vyhlásil za nebeského ochrancu Európy; a tak som došiel k záveru, že táto ochrana nad celou Európou bude ešte viac zosilnená, ak k veľkému dielu svätého patriarchu Západu pripojíme mimoriadne zásluhy dvoch svätých bratov Cyrila a Metoda. V prospech tohto záveru hovorí i mnoho ďalších dôvodov rázu historického, či už z minulosti, alebo z doby súčasnej, ktoré majú svoj základ ako teologický tak i eklezio-logický, a konečne i kultúrny v dejinách nášho európskeho svetadielu.“

Jána Pavla II. k Európskej rade v Štrasburgu r. 1998 o veľkom duchovnom bohatstve Európy v tomto duchu povedal: „Je veľkým dárnych zdrojov tejto civilizácie pochádzajúcich z Grécka a Ríma, z prvkov keltských, slovanských a germánskych, ktoré boli hlboko poznačené kresťanstvom.“

(Pokračovanie na 8. strane)

(Pokračovanie z predchádzajúcej strany)

„Vieme, ako sa jednotlivé národy a oblasti odlišujú svojím jazykom, kultúrou, právnymi tradíciami a inštitúciami. Ale v očiach ostatných kontinentov sa Európa javí ako jediná jedna jednota, i preto, že tí, ktorí ju tvoria, vnímajú túto spolupatričnosť menej jasne. ...Počas takmer dvadsiatich storočí vytvorilo kresťanstvo pohľad na svet a na človeka, ktorý zostáva i dnes zásadným prínosom napriek všetkým rozdeleniam, slabostiam a dokonca i napriek zabúdaníu zo strany kresťanov“

Svätý Otec je neochvejne je presvedčený, že viera v Boha môže skutočne zmeniť svet. Viera v Boha, ktorá sa zjavila vo svete v osobe a diele Ježiša Krista je oslobodzujúca. Existuje pravda za tým mlčaním a je to oslobodzujúca pravda. Tiež takýto pohľad Jána Pavla II. na dobro a budúcnosť človeka má ešte ďalší dôležitý aspekt: cestu k ľudskému pokroku, aj napriek inému pohľadu sveta vidí, v sebaobetovaní. Že nikto z nás nie je príčinou svojej vlastnej existencie, je pre pápeža oveľa viac ako elementárnou biologickou skutočnosťou. Je to skutočnosť, ktorá - keď človek o tom rozmýšľa kriticky a svedomito - odhaľuje hlbokú pravdu o ľudskej osobe, že nájdeme pravdu o nás samých, tým, že sa urobíme darom pre druhých, tak ako náš vlastný život je darom pre nás. To moje „ja“, ktoré sa odovzdáva a nie to ja, ktoré sám seba utvrdzuje, je to pravdivé ľudské ja.

V dobe, v ktorej genetickí výtvarníci a biomedici nezakryté pochovávajú fantázie o nesmrteľnosti - „Ak my nebudeme hrať boha, kto potom?“ (James Watson) - a zákonodarstvo niektorých zemí, že „humanitárny“ projekt likvidácie utrpenia a postihnutosti môže sám dôjsť k likvidácii trpiacich a postihnutých, je svedectvo nezlomnej následnosti pápeža markantným kontrapunktom.

Telesné slabosti sťažujúce pápežovi poslanie, v posledných rokoch jeho pozemského života ho obmedzovali, ale nerobili ho nemožným. Telesný obraz k zemi nahnutého muža v bielej reverende, či na „papamobile“ v podobe skromného kresla, ktorý sa svojmu úradu neodvratne upísal, si razil vyzývavo cestu cez kult mladosti a tela v štýle „live“ a reklamy. Západným spoločnostiam, ktoré nevyhnutnosť staroby a smrti radi zatlačujú a umieranie častejšie a častejšie „odbavujú“ v anonymných inštitúciách, nastavil star-núci pápež pohodu narúšajúce zrkadlo. On, ktorý začínal v plnej sile, „pözoval“ aj v slabosti v médiách a dosvedčoval, že k ľudskej existencii patria choroba, bolesť a - nakoniec - na človeka sa tlačiace stretnutie so smrťou.

„Láska bez transcencie je láskou bez tela“ - sa raz vyjadril B. Strauss. V slabosti pápeža dosvedčuje práve telo lásku ku transcencii, a to až do krajnosti. V tomto svedectve spočíva však sila slabosti, o ktorej v súvislosti s krížom uvažuje apoštol Pavol v Liste Korintanom (porov. 1 Kor. 20-31). Preto sa pápežova bolestná cesta neskončila abdikáciou. Jeho utrpenie má pre život cirkvi i sveta význam, ktoré ťažko možno zaznamenať aj najvynikajúcejšie svetové agentúry. „Božie kráľovstvo nie je z tohto sveta“ - či sa tu už niekomu páči, alebo nie, tu platí viac ako inokedy.

Môže to byť niekedy veľmi bolestné a ťažké, ako je to bolo aj v prípade utrpenia Svätého Otca, ale zabudnúť, ako to vlastne Kristova Cirkve hlása od začiatku, že dejiny človeka sú Ježišovou smrťou a zmŕtvychvstaním vykúpené; že Kristovo kráľovstvo existuje. Christus regnat - tak znie základné poslanie Cirkvi Regnavit a ligno Deus. Trónom Cirkvi je sice vždy kríž, ale je to kríž Kristov, kríž pravdy víťazstva a v to Svätý Otec Ján Pavol II. neochvejne dôveroval. To vlastne potvrdzuje cestu, ktorou išiel Karol Wojtyła ešte skôr ako bol najvyšším pastierom Cirkvi. Svedčia o tom aj slová už citovaného blízkeho spolupracovníka T. Styczňa: Na Katolíckej univerzite v Lubline všetci sme vídali, že „naš profesor“ v tichosti kaplnky uršulínok na Ulica Narutowicza 10 denne sa modlieval krížovú cestu.

Keď na to spomíname, nezabúdame pritom myslieť na Jána, jediného učeníka Kristovho, ktorý spolu s jeho Matkou stál pod krížom, lebo on „veril láske“, takisto myslíme na Pavla, ktorý stretol zmŕtvychvstalého Krista na ceste do Damašku. Pavol nám zanechal aj toto svedectvo o Kristovi v ňom: „S Kristom som pribýty na kríž. Už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus. Ale život, ktorý teraz žijem v tele, žijem vo viere v Božieho Syna, ktorý ma miluje a vydal seba samého za mňa“ (Gal 2, 19-20). A k tomu ešte pridáva: „Beda mi, keby som evanjelium nehlásal“ (1 Kor 9, 16).“

Je naozaj vhodné, rozpomínať sa na vieru Jána, „učeníka pri nohách kríža“, a na vieru Pavla, „horlivého apoštola národov“, keď si s úctou spomíname na nezabudnuteľného pápeža Jána Pavla II., ktorý tieto mená nenosiť len symbolicky, ale ich svojou činnosťou najvyššieho pastiera Cirkvi bohato naplnil.

VILIAM JUDÁK
Nitriansky sídelný biskup

Za motto tejto našej poznámky môže poslúžiť výrok Alexandra Rudnaya - uhorského prímasa, a od roku 1828 i kardinála, ktorý v súvislosti s touto vysokou cirkevnou funkciou vyhlásil: „Slavus sum et si in cathedra Petri forem, Slavus ero“. (Slovák som a keby som bol i na prestole Petrovom, Slovákom ostane.)

Tento výrok je v našom kultúrnom svete azda aj známy, ale už asi menej sú známe súvislosti, v ktorých ho vyslovil. Mohlo by sa zdať, že Alexander Rudnay to povedal len na dôkaz svojho národného povedomia, ale on mal na to oveľa hlbšie dôvody. Aj on totiž vstúpil do nacionalisticky zbudovaného diania druhej polovice osemnásteho a prvej polovice 19. storočia, o ktoré sa v Uhorsku zaslúžili liberálne kruhy príslušníkov maďarských stavov. A objektom ich nacionalistických útokov sa stalo Slovensko, ponímané len ako Horné Uhorsko, aby sa z mysle Slovákov vytratilo nielen povedomie o svojom národnom území, ako o jeho celku, ale aj názvov jeho tradičných zemepisných oblastí, ktoré sa z tohto dôvodu začali označovať len číslami tzv. vojenských dištriktov. A útočilo sa i prostriedkami, k akým sa uchýľujú len krajne deštruované živly spoločnosti. Na oživenie pamäti mladšej generácii môžeme pripomenúť, že jedným z nich bol aj rozšírený hanlivý výrok, že Slováci nie je človek - Tóth nem ember. A pritom by to v tejto súvislosti mohlo platiť skôr naopak, keďže to boli maďarónski potomkovia týchto našich pôvodných maďarských susedov, čo strácali svoju ľudskú tvár. Veď možno povedať, že pôvodné slovenské obyvateľstvo zasväcovalo do tajov civilizovaného sveta svojich kočovných maďarských susedov, čo oni ešte s ľudskou tvárou a bez známk odporu aj akceptovali.

Svedčí o tom aj ľudová maďarská balada, ktorú spomína Jozef Škultéty v Slovenských pohľadoch z roku 1929, na s. 191, známa ako Pálbeli szép Antal, kde sa hovorí o mlynčeku, z ktorého sa sypú biele perly - „az első kerekék béla-gyöngyöt járjon“. A vydavateľ týchto balád, Morvay Győző, vysvetľuje: „Béla-gyöngy“ = fehér gyöngy“. A tu je nad slnko jasné, že slovo béla je od prídavného mena biely, a to od podstatného mena Belo, ktoré so svojím opozitom Černo v minulosti tvorili bežné slovenské krstné mená. Meno Belo nosili až štyria uhorskí panovníci, zatiaľ čo krstné meno Černo zaniklo a uchovalo sa len ako priezvisko.

Na pôvod deštruktívneho problému spomenutého maďarónstva poukázal už náš Anton Bernolák v závere svojho predhovoru k Slováru z roku 1796, kde poukazuje na tých, čo „až do pobúrenia žľče horli za maďarskú reč, a pritom sú to ľudia, ktorých jeden alebo druhý rodič boli cudzinci“. Čiže ide o prípady sekulárneho prozelytizmu, keď známa, ba až prepriata horlivosť náboženských novoobrátencov prenáša sa aj do národno-politickej oblasti. A zdá sa, akoby sa vplyv takýchto psycho-génnych syndrómov prelínal takmer celým politickým spektrom politiky, ktorá už viac než dve storočia destabilizuje dunajsko-karpatskú kotlinu. O presnejšiu analýzu tohto javu sme sa pokúsili v štúdií Ideové východiská bernolákovského hnutia. In: Zborník Matice slovenskej, roč. I, 2010, Jazykoveda, s. 72 - 78).

Kardinál Rudnay teda túto situáciu dobre poznal, veď bol súčasníkom Antona Bernoláka, ktorý často

sám musel odrážať takéto útoky na všetko, čo súviselo so Slovanstvom alebo Slavianstvom, a najmä s jeho úsilím o uzákonenie slovenského spisovného jazyka, ktoré podporoval nielen ako Slováci, ale aj ako zodpovedný za osud slovenského kresťanstva, aby Slováci tiež mohli vlastniť vo svojej rodnej reči preklad Svätého písma, čo platí dnes ako *conditio sine qua non* pri každej misijnej práci, a to aj v prostredí tzv. Tretieho sveta!

V tom čase sa meno nášho etnika v Uhorsku a Slovanov vôbec odvodzovalo z dvoch základov, a to od slova sláva (s jeho odvodeninami Slavian a slaviansky) alebo od slova

JURAJ CHOVAN-REHÁK

K pokusom znevažovať meno Slovan

slovo (s odvodeninami Slovan, slovanský). V čase Rudnayovho pôsobenia hanobenie mena Slovan sa sústredilo na jeho latinskú podobu Slavus, a to aj nadnárodnou latinčinou svätostefánskeho Uhorska akceptovanou podobou tohto slova.

Svätostefánske Uhorsko tu spomíname preto, lebo po vyvrátení Veľkomoravskej ríše Štefan I. založil v týchto končinách nový, kresťanskonadnárodný štát s jednotiacim jazykom latinským ako jazykom viacerých národov spoločnej vlasti (*lingva patriae*). No popri ňom mohli existovať aj domáce jazyky (tzv. *lingvae vernaculae*). Štefan I. (svätý) svoju koncepciu tohto nadnárodného štátu vložil do známeho a stručného poučenia svojmu synovi, svätému Imrichovi, ktoré znelo:

Unius lingvae uniusque moris regnum imbecile et fragile est - kráľovstvo jednej reči a jednotvárných zvyklostí je slabé a krehké.

V tejto súvislosti Anton Bernolák v citovanom Predhovore odcitoval obrannú pasáž z latinského predhovoru Mateja Bela ku Gramatike Pavla Doležala, kde sa, podľa nášho slovenského prekladu, píše: „Slovanov, slávnych pre ich vojenské činy, potom - buď pre neskoršie víťazstvá Germánov, buď pre ľubovôľu písania Grékov, ktorí sem pridali aj svoje písmeno kappa [k], začali prezývať Sklavi. No táto podoba slova u Grékov neznamenala nijakú potupu, len Nemci tomuto slovu začínajú pripisovať tento znevažujúci vykladací, potupu.“

Matej Bel však v citovanom úryvku nešpecifikoval, o akú potupu malo ísť. Pred vyše štyridsiatimi piatimi rokmi, keď sme pre zborník Literárny archív 1967 (Martin: Matica slovenská, 1967) dostali za úlohu preložiť citovaný Bernolákov predhovor k Slováru, práve táto Bernolákom citovaná pasáž nám pripadala dosť kanfúzne a čakali sme, že naši starší historici zaujmú k tomuto Belovmu tvrdeniu dajaké spresňujúce vysvetlenie. Zatiaľ sa nič podobného nestalo. No toto akoby z voleja Belom formulované tvrdenie nám neschádzalo z mysle a prvýkrát sa k nemu pokúšame zaujať určité vysvetlenie až teraz..

Slovo Slavus možno v latinčine pokladať za neologizmus, ale nezdá sa nám, ako by sa Nemci, takýmto výkladom podľa Mateja Bela, usilovali zneužiť kvázi „grécku“ podobu tohto mena vo forme „Sclavus“ a vo význame dajaké pohany. Známe je,

že Rimania kraje ležiace mimo hraníc svojej ríše (tzv. *limesu*) pokladali za svoj potenciálny rezervoár sluhov alebo otrokov, získavaných výbojmi a podľa Rimánov akýkoľvek ľud týchto oblastí to boli pre nich potenciálni servi čiže sluhovia ako lacné pracovné sily. Preto zámer zaviesť do latinčiny ešte aj novotvar *sclavus*, kde už existovali ustálené výrazy ako *servus*, *famulus*, *minister* alebo *puer*, nemal šancu na úspech, najmä keď tu okrem citovaných výrazov na označenie ľudí za *limesom* existovalo i všeobecne pomenovanie *barbar*. Skôr mohla do povedomia preniknúť mienka, že Nemci (Frankovia) tvo-

hov či otrokov! A keďže hrady sa pokladali za významné strategické objekty, pozornosť sa potom sústredila aj na ich názvy, a tak tvar slova „sclavina“ z názvu tohto hradu mohol ovplyvniť i znenie mena *Sclavus*.

Lenže okrem takéhoto možného výkladu tejto otázky spravodlivo v prospech Nemcov treba vari ešte povedať, že bol to práve nemecký historik Gatterer, ktorý - ako ho cituje náš turčiansky básnik a historik Ján Valentini v latinskom diele *Elegia deflens...* (Trnava 1805 - Matica slovenská; Martin 2007) - o našich slovenských predkoch v Úvode do synchronistických univerzálnych dejín napísal: „Der Name des Volkes allgemein Slawe schreibt, so fiel man natürlich auf den Gedanken, ihn, so wie er nun lautet, auf der Sprache selbst herzuleiten. Man fand das Wort Sláva, welches Nuhm, Ehre andeut, und ward durch die Großtaten der Slawen verleitet, wirklich ihren Namen auf diese stolze Art zu erklären.“ (s. 48). (Meno národa sa všeobecne uvádza ako Slávi. Prišlo sa tak, prirodzene, na myšlienku, aby sa toto slovo odvodilo z vlastnej reči, ako znie v súčasnosti. A našlo sa slovo sláva, čo znamená honor a česť. A veľké činy „Slávov“ naozaj viedli k tomu, aby sa ich meno vysvetľovalo týmto honosným spôsobom.)

No útočilo sa nielen na meno a národ, ale aj na jazyk, a nie zo strany Nemcov, ale Maďarov, ktorý hanobitelia označovali ako *lingva sclava*, a nie gramaticky správnejším tvarom *sclavina* (akoby takto chceli azda obísť možnosť fonologického oslabenia hanlivosti tvaru tohto náležiteho adjektíva, s jeho potenciálnou fonologickou premenou na *sklabina*).

Hlavný útok na slovenčinu sa však začal v roku 1792, keď na Uhorskom sneme v tomto roku predstavitelia maďarských stavov vyhlásili maďarštinu za úradnú reč v Uhorsku namiesto dovtedy používanej latinčiny. A Anton Bernolák o štyri roky neskôr začal písať spomenutý predhovor k svojmu Slováru, teda práve už v čase ostrých a zosilnených útokov. Aj preto bol tento predhovor preplnený Bernolákovými a prevzatými obranami, ktoré poznal aj citovaný kardinál Rudnay a práve do tohto politického kontextu zapadá i jeho citovaný výrok. To spôsobilo, že slovník (Slovár) Antona Bernoláka skoro na tri desaťročia ostal v rukopise, a akoby podľa zákona schválnosti i ďalší pokus o jeho vydanie sa uskutočnil práve v čase ďalšieho maďarizačného snemu, ktorý sa uskutočnil v roku 1825. No vtedy Alexander Rudnay ako uhorský prímas a kancelár univerzity, ktorá Slovári nielen vytlačila, ale aj financovala, jeho vydanie ideovo ešte zaštitil. Ale podľa spravodlivosti aj tu treba povedať, že ducha sv. Štefana predstavovali aj niektorí reprezentanti maďarského národa, ako bol aj Ferenc Ságghy, riaditeľ Univerzitetnej tlačiarne v Budíne, ktorá slovník aj napriek divokým maďarizačorským tlakom vydala.

Obidva spomenuté snemy z rokov 1792 a 1825, možno teda pokladať aj za útok proti sv. Štefanovi, ktorý nemal v úmysle založiť výlučné kráľovstvo či štát Maďarov a takýmto Uhorsko ani nebolo. A tak i jemu nedávno inštalovaný pomník na Slovensku práve pre zvrátený úmysel súčasných maďarských či maďarónskych liberálov a nacionalistov, ktorý do tohto pomníka provokatívne vložili, možno a treba pokladať za rúhanie (k čomu malo také tradičné maďarské „teremtetovanie“ vždy tak veľmi blízko), a výsmech všetkého, čo duch tohto panovníka v rokoch 975 až 1795, teda za 880 rokov predstavoval.

Giovanni Papini

1. Ešte do nedávnych čias sa rojčilo o umelcovi, ktorý by bol oslobodený spod všetkých zákonov, zbavený všetkých pút, morálnej disciplíny a občianskych povinností; o umelcovi, ktorý pozná iba svoju voľnú inšpiráciu a rešpektuje iba svoje myšlienky a vrtochy; ktorý vo svojej samotárskej vznešenosti požíva všetky privilégia a je samovládcom neobmedziteľným, ba skoro satanským. Boli to posledné blúznenia svojvoľnosti romantizmu, ktorý kládol vášeň nad rozum, vzburu nad zákony, titanizmus nad kresťanstvo a chcel namiesto Boha postaviť svoje ja. V skutočnosti umelec, umelec pravý a povedomý, je najmenej slobodným zo všetkých ľudí. Nikto iný, okrem kňaza, nie je obťažovaný takou zodpovednosťou ako on. A v tomto poddanstve, slobode a hrđinsky prijatom, je jeho veľkosť.

2. Všetci ľudia sú zodpovední pred Bohom, ale umelec predovšetkým. Podobnosť o talentoch sa vzťahuje najmä na neho a slovo talent nie nardarmo sa dostalo do moderných jazykov s prídavkom nového významu celkom duchovného. Stvorenie sveta je prvým Zjavením Boha ľudom, ostatné sú: Zjavenie napísané (knihy vnuknuté) a Zjavenie vtelené a hovoriace (Boh-človek). Prvou úlohou umelca je, aby pre slabé vnímanie davu urobil zrejším a jasným toto prvé Zjavenie, zmyslový vesmír. Umelec nemôže pridávať ku kráse krásu, ale svojim poda-

ním a evokáciou skutočnosti v jej podstatných črtách - umenie je výber usporiadaný géniom - má na dav vplyv katarzný a zázračný: dáva vidieť slepým, počuť hluchým, dojima ľahostajných, rozohrieva a niekedy rozpaľuje vlažných. Ľudia si myslia, že poznajú svet, ktorý ich obklopuje, ale v skutočnosti zaujatí sú potrebami života pragmatického a mechanického, poznávajú iba tie jeho znaky a zlomy, ktoré slúžia k najpotrebnejším činnostiam každodenného života. Len umelec vo svojom nepredpojatom pozorovaní poznáva veci v ich mnohotvárnosti, v ich neočakávanej a zázračnej plnosti a môže spraviť

ných; maliar obohacuje naše úbohé vnímanie sveta tým, že odkrýva nové svetlá a vzťahy krásy a zbavuje ich hmlu všednosti; sochár zväčšuje našu dedovizeň ľudskosti tým, že tvorí obrazy milovaných a obdivovaných a tým, že očisťuje a povznáša pôvab a silu ľudského tela; architekt zvyšuje spokojnosť a intenzitu nášho života tým, že dáva domom správne formy, harmonické línie a zoskupenia a že oslavuje a povznáša ducha, stavajúc majestátne budovy pre veľkých na zemi a pre Pána Vesmíru; hudobník prebúdzá driemajúce city, umŕtvené záľuby, reminiscencie na blažené

tešil sa od časného veku určitým formám, videl určité veci a poznal určité zvyky, vyrástol v určitom osobitnom ovzduší kultúry a duchovnosti, živil sa, aj napriek svojmu odporu, určitými jej vzdialenými, ale teraz už trvácimi tradíciami. Zároveň s povinnosťou voči Bohu a voči ľudskému pokoleniu má povinnosť a záväzky voči svojmu národu. Je nielen umelcom, ale aj občanom a teda v určitom zmysle aj politickým človekom. Nežiada sa od neho, aby vykonával verejné funkcie, ani aby sa miešal do občianskych zápasov, ani aby ašpiroval na vodcovstvo. Celkom inakším spôsobom, takým, ktorý je v súhlase s jeho povahou a jeho nadaním, môže a musí sa zapojiť do práce svojho národa a prispievať k veľkosti svojej rodnej zeme. ...V národe ľahko ochabuje pamäť a vlažnie cit; klesá morálna teplota. Umeľcom je ten, kto kriese minulosť, kto rozpaľuje nečinných, kto jednoducho zapaluje ten oheň, ktorý udržuje večnú túžbu odstrániť hrobový chlad. Ale i ďalšie sú zodpovednosti umelca voči jeho ľudu. Ako štátnikom, učencom a vojakom, tak i jemu je zverená úloha privolať na svoju vlasť obdiv druhých národov, ten obdiv, ktorý prináša lásku alebo aspoň sympatiu a teda posilňuje, nepriamo, ale mocne, duchovnú prestíž a v dôsledku toho aj príťažlivú silu patričnej krajiny vo svete. A umelcovi je napokon zverené poslanie, ktoré znamená ešte väčšiu zodpovednosť: poslanie zanechať budúcim vekom výraz súčasnej kultúry, kultúry jeho generácie. Pre lenivosť priemerných ľudí, teda väčšiny, slávne činy a výboje sa zabudli; politické zmeny mnohých storočí sa stávajú obyčajnými historickými pojmi, ale pomníky ostávajú, všetko prežijú sochy a básne, maľby a hudobné diela. Budúci, potomkovia i cudzinci, budú posudzovať našu dobu podľa týchto pamiatok a naše obdobie bude pokladané za veľké alebo priemerné podľa toho, čo umelci v tejto perióde vytvorili. Strašné to zodpovednosti, také, že nás nútia rozmýšľať a poľutovať tých, ktorí hlúpo posudzujú umenie ako náhodovú hru individua, ako bohémске dobrodružstvo rafinovaných egocentrických ľudí.

zadost' týmto zodpovednostiam - takým početným, veľkým a ťažkým - keby nepoznal a keby nepocíťoval aj zodpovednosť, ktorú má voči svojej vlastnej duši. Jeho prvou povinnosťou - prvou iba pokiaľ mu dovoľí splniť aj všetky ostatné - je to, aby svoju dušu očisťoval, povznášal a obohacoval. Len bohatí môžu rozdávať. ... Umelec, ktorý v sebe cíti hlas Boha, je veľmi náchylný myslieť si, že stojí nad ostatnými ľuďmi. Keby sa totiž nepokladal za vyvoleného tvoriť, objavovať a učiť, nemal by odvahy uskutočniť svoje dielo a vystaviť ho obdivu bližných. Lenže toto vedomie jeho dôstojnosti, jeho vyššieho určenia, živí jeho pýchu tak, že sa môže z neho stať neľudská a zúriva príšera. Strašné sú preto nebezpečenstvá, ktorým je vystavené už samé pestovanie umenia a tým potrebnejšia je ostražitosť, ktorá by tieto nebezpečenstvá oddialila. Umelec nemôže byť svätcom, lebo svätce premohol v sebe aj čisté umenie: umenie je prostriedkom, ale on sa povznáša k dokonalej láske voči ľuďom a Bohu priamo. Blahoslavený Angelico vraj prv, než sa pustil do maľovania, sa pomodlil a plakal, myslím však, že nie preto, aby pripravil lepšie dušu na vytvorenie pravdivého obrazu ukrižovaného Boha, ale preto, aby ho Boh zbavil všetkého pokušenia odovzdať sa rozkoši umenia. Nežiadal si inšpiráciu, ale odpustenie. Umelec nemôže byť svätcom a je, ako aj ostatní jeho bratia, vystavený hriechu. Ale musí sa aspoň usilovať, aby zneškodnil všetky tie tiene zla, ktoré sú najviac spojené s umením. Musí sa usilovať, aby sa pre lásku voči všetkým ľuďom povzniesol nad tie vášne, ktoré vzbudzujú v ňom niektoré bytosti, aby sa zachránil pred pýchou, musí svoje diela, aj tie najdokonalejšie, porovnávať s dielami Tvorcu a spomenúť si, že on je jednoduchým tlmočníkom, pokorným kopírovačom, poslušným exegétom, a preto v porovnaní s Prvou Bytosťou trochu viac než nula.

Preložil JOZEF TELGÁRSKY
Publikované na internetovej stránke Dielňa sv. Jozefa
<http://dielnasj.blogspot.com>

GIOVANNI PAPINI

Umenie a zodpovednosť

účastnými tohto svojho videnia, čo aj nepriamo a len na chvíľu, ostatných ľudí, menej šťastných ako on. Umelec je teda v určitom zmysle povoláný na to, aby bol jedným z objasňovateľov prvého Zjavenia. Umelci sú preto skutočne dokonalejšími spolupracovníkmi Boha: spolupracovníkmi v plnení jeho vôle osvecovať ľudské duše, spolupracovníkmi prostredníctvom jeho milosrdnej otcovskej láskavosti.

3. Každý človek je zodpovedný v hraniciach svojich stykov a svojej moci za blaho svojich najbližších: otca alebo syna, matky alebo snúbenice, priateľa alebo učeníka. Ale nie všetci pociťujú túto zodpovednosť a málokto jej činia zadost', lebo natoľko je rozšírená egománia, a to egománia taká slepá, že sa zdá byť nevinnou. Iný, širší základ má však zodpovednosť umelcov. Sú v rade - de jure aspoň, keď nie vždy de facto - hlavných poskytovateľov svetla a radosti ľudskému rodu. Nie sú povolani utešovať, posilňovať a obšťastňovať len svojich najbližších, ale často celé davy, našťastie davy nesmierné; davy neznámych, ba často aj generácií, ktoré sa ešte nenarodili. Básnik prebúdzá spiacich a rozjasňuje zarmúte-

časy, spásonosný smútok, zabudnuté alebo utajené nadšenia a prenáša nás do nadzemského prostredia, kde bolesť sa mení v jasot, kde posmrtná veľkosť už nedesí bojzlivé srdcia živých. Umenie teda povznáša život na vyšší stupeň; zušľachťuje priemerného; pretvára škaredého; zväčšuje veľkého; tvorí nové bytosti; odstraňuje a otupuje úzkostlivosť, sníma rúšku zo zastretého pohľadu; znamená ono objavovanie, prekvapovanie, kriesenie. Preto umenie spôsobuje, že život je hodnejší toho, aby bol žitý, že je podobnejší životu prvotných dní Adama a že je otvorenejší pre božské sľuby a milosti. Umenie takto chápané je aktom milosrdenstva, je zázračným zmnohonásobňovaním zdravého potešenia a čistých rozkoší. Umelec, pokiaľ odstraňuje útrapy ľudí a zväčšuje ich radosť, je vždy v podstate kresťanom, aj keď nikdy nepoznal zakrvavenú tvár Krista.

4. Veľká a ťažká je zodpovednosť umelcov voči národu, ku ktorému náležia. Umenie je univerzálne, ale umelec sa narodil na určitom bode zemegule, dýchal určitý vzduch, pochádza z určitej rasy, má v sebe určitú krv, poznal a

5. Umelec by však nevedel učiť

Keď občas kráčam po meste a rozhliadam sa vokol seba; nemôžem sa ubrániť pocitu, že všade nás obklopuje ošklivosť. Drvivá väčšina novopostavených budov je jednoducho škaredá a nenachádzam na to príhodnejší výraz. Škaredé sú nové sídliská. Škaredé sú rodinné domy. Škaredé obchody, stánky, haly, továrne - a čo je najhoršie: škaredé sú aj kostoly. Akoby sa zaviedlo nové nepísané pravidlo, že všetko, čo architekti postavili, musí byť škaredé. Akoby už ani nebolo možné stavať krásu.

Kam zmizli budovy s oknami zasadenými do vypracovaných rámov, kam zmizli portály zdobiace zárubne dverí, kam sa podeli z fasády budov ozdobné rímky a pilastre... Bol vari vydaný nejaký zákaz? Preto sa dnes nikto neodváža postaviť úplne obyčajný dom so soklom, na rustikálny spôsob, s plastikami, štítom alebo aspoň s ornamentom na fasáde? Alebo by to niekomu prekážalo? Veď to sú všetko architektonické prvky, ktoré fungovali stovky rokov a ktorým stavitelia dodávali najrozmanitejšie podoby. Kedysi zdobil hlavný vchod do budovy portál - gotický, renesančný, barokový; so stĺpmi alebo bez nich, s ornamentmi, s plastikami, s mozaikou... Vlastne s čímkol'vek - lebo architekt mal možnosť ukázať svoje prednosti a nikdy by sa neuspokojil s prázdnu dierou vyburanou do steny. No akoby nám dnes zostali iba spomínané diery. Moderné dvere - diera do steny. Moderné okno - diera do steny. Len samé diery. A nič viac.

Zdá sa, že dnes má najväčšiu váhu v architektúre kritérium novosti. Veď ak by sme

FILIP MARIA MUSZYŃSKI

Kráľovstvo ošklivosti

O súčasnej úžitkovej architektúre

sa vrátili ku klasickým formám, bola by to známka úpadku - všetko minulé je zastarané a my potrebujeme modernosť. Také kritérium je však nanajvýš hlúpe a nesmerodajné. Po prvé - každý objekt, len čo ho postavíme, je sám o sebe nový. Aj keby preberal akékoľvek historické formy, vždy bude patriť k architektúre súčasného veku. Po druhé - nič nemôže zastarať bez toho, aby to najprv nebolo nové. Ak hodnota budovy spočíva len v tom, že je moderná, v priebehu niekoľkých rokov svoju prednosť stratí.

Najlepšie to reprezentujú novopostavené galérie, obchodné centrá a hotely. Nielenže zastarávajú v ukrutne rýchlym tempe, ale chýba im akékoľvek znamienko originality. Útočia na naše oči tonami skla a kovu, desia svojou monotónnosťou. Na tom nezmení nič ani fakt, že sú zo všetkých strán obľebené neónovými tabuľami, obrazovkami a plagátmi.

Súčasná obytná domy sú spravidla len jednoduché stavebné hmoty naplnené pravouhlými otvormi v stenách; často pomalované najrozličnejšími farbami, akoby to mohlo zakryť ich ohyznú šedivosť. Celok sa zas topí v chodníkoch vykladaných vždy rovnakými ružovo-sivými dlaždicami.

Ešte horšie je to s halami, obchodmi a supermarketmi. Sú to prosto škatule zmontované zo zvlneného plechu - priam neznesi-

teľný pohľad. Preto by taký či onaký supermarket nemohol byť pekný? Preto nemôže ničím očariť? Preto je zákazník nútený dívať sa na všetky tie inštalácie, rúry a káble tiahnuce sa popod strop? Alebo musí naše nakupovanie nutne správať ohyznosť?

Mohli by sme sa s tým zmieriť. Mohli by sme prijať, že je to nevyhnutnosť. Ale tak to nie je. V minulých storočiach ľuďom záležalo na estetike a to dokonca aj pri budovách, ktoré nič nereprezentovali. Hociaký bitúnok z devätnásteho storočia by mohol byť dnes palácom, podobne ako sklady, továrne a inžinierske stavby. Čo sa to teda stalo? Čo sa zmenilo, že dnes musí byť všetko škaredé? Preto dnes nevieme stavať budovy ako kedysi?

Nedokážeme to? Aj to je jedna z možných odpovedí, lenže neznie veľmi presvedčivo. Niektoré schopnosti síce v dôsledku „všezahrňajúceho pokroku“ ľudstvo skutočne stráca, no rovnakým spôsobom, že ak sme niečo boli schopní v minulosti, dokážeme to aj dnes - alebo by sme to aspoň dokázať mohli. Ak teda už naši architekti, stavitelia a inžinieri nemajú svoje niekdajšie zručnosti; ak by skutočne chceli, mohli by ich získať späť. Stačí sa len pozrieť na niektoré zrekonštruované budovy a hneď spoznáme, že staviteľstvo ešte celkom neupadlo. Centrá takých miest ako Vroclav, Gdaňsk alebo Varšava povstali nanovo po Druhej svetovej vojne, v tom istom čase, keď vznikali celé ple-

jady ohyzných ľudovorepublikových škatúl. Drážďanský Chrám Panny Márie, perla barokovej architektúry, bol nanovo postavený (a to celkom z ničoho) pred niekoľkými rokmi.

Takže všetko sa dá!

Chýbajú peniaze? To sa veľmi často predkladá za hlavný argument. Nemôžeme si dovoliť luxus stropov v obchodných centrách, pilastrov na stenách tovární a portály či zdobené štíty na priečeliach obytných domov. Znamenalo by to totiž zvýšené náklady. To teda kvôli tomu žijeme v takom úpadku? Takže v devätnástom storočí, či dokonca ešte dávnejšie, sa ľudia opájali blahobytom a my dnes musíme stáť nohami pevne na zemi?

Nuž, pravda je taká, že vždy bol nedostatok peňazí. Podstatou problému však nie sú finančné otázky, ale miesto estetiky v hierarchii hodnôt.

Bohužiaľ, estetika ustúpila do úzadia. Potrebu krásy nahradil kult modernity. Problémom je aj nový pohľad na estetiku, obrátenie tradičných hodnôt hore nohami v mene pokroku a novej doby. Naše vnímanie prešlo revolúciou, ktorej dôsledkom je na jednej strane úplné zanedbanie estetických otázok a na strane druhej zas exponovanie nových veličín: chaosu, neusporiadosti, nepokoja a disharmónie - a to je deštruktívna. Odpoveď na moju otázku je teda veľmi krátka a smutná.

Staviame ošklivosť, lebo sami máme sklon k ošklivosti.

Preložila K. Dž.

Autor voľne nadväzuje na článok Alternatívny pohľad na „súkromné právo“ po dvadsiatich rokoch práce na novej kodifikácii občianskeho práva v Slovenskej republike. V tomto článku uverejnenom v KULTÚRE č. 20/2010 prof. JUDr. Ján Švidroň, CSc. otvoril a rozvinul viaceré zaujímavé témy. Za základné východisko a „ústredný problém i záujem“ označil „človeka a jeho slobodu“. V príspevku prof. Švidroň vymedzil tézu o „medzigeneračnom odstupe“ prinajmenšom štyroch prelínajúcich sa generácií ľudí, ktorí žili po roku 1928 - 1948 - 1948 - 1968, 1968 - 1989 a 1989 - 2010. Vychádzajúc z uvedeného vymedzenia voľnejšie nazval narodených po roku 1928 „seniormi“, generáciu ľudí žijúcich v rokoch 1948 - 1989 „mediátormi“ a najmladšiu generáciu ľudí narodených po roku 1989 „juniorami“.

Autor tohto príspevku v tzv. prelomovom roku 1989 mal šesť rokov a nastupoval do prvého ročníka základnej školy.

Z hľadiska cieľov nášho článku sa nám javí za dôležité upriamiť pozornosť na človeka ako tvorcu diel, ktorý bol pred rokom 1989 značne obmedzený v tvorbe totalitnou ideológiou a po roku 1989 zase prevažne neschopnosťou čeliť dravosti podnikateľov, ktorých pôsobenie v procese tvorby a spoločenského uplatňovania výsledkov tvorby bolo a je často nevyhnutné. S touto témou súvisí množstvo ďalších mimoprávných zložitých otázok, ktoré chceme aspoň skromne v článku načrtnúť.

Akokoľvek tvorba diela či už z oblasti vedy, umenia alebo techniky si vyžaduje okrem vytrvalosti, pozornosti a odriekania aj slobodu. Dielo nevzniká samočinne, nevyrastá z vlastných hybných síl, ale v dôsledku činnosti človeka. Aktivite predchádza motivované rozhodnutie. Človek - tvorca vychádza pri tvorbe z myšlienky, v kultúrnej tvorbe realizuje, zachytáva a objektívizuje svoju prvotnú ideu. Myšlienky tvoria duchovnú štruktúru a hodnotu kultúrneho diela. Myšlienku, resp. obraz, čo chce v diele realizovať, má autor najprv v sebe, vo svojej myšli. Výrazom tvorcovho zámeru je zmyslovo vnímateľná materiálna podoba diela. Zmysel konania človeka - tvorca by mal byť rozumný a životnému cieľu primeraný. V úsilí o tvorbu treba vnímať a hľadať hodnoty. Človek svojou uvedomelou tvorivou činnosťou zasahuje do spontánne prebiehajúcich procesov a do celého ľudského diania tým vnáša ľudský moment. Vlastnou realizáciou účelne a uvedomele mení okolitý svet podľa svojich predstáv a prispôbuje ho svojim potrebám. Pretváranie sveta, resp. skultúrňovaniu predchádza cieľavedomý proces poznávania, v ktorom je v človeku prirodzene prítomná snaha po odhaľovaní podstaty obklopujúcich vecí a javov.

V procese tvorby sa realizuje tvorca ako aktívny subjekt. Skoro každému praktickému činu predchádza z utilitárneho hľadiska, resp. z hľadiska užitočnosti neutilitárna duchovná práca. V tvorbe, kedy sa človek sústreďuje na seba, na hľadanie nových možností v sebe a nie vo svete, odhaľuje aj pre svet nové neznáme možnosti. V tomto zmysle rozjímavý a premýšľavý neutilitárny ľudský postoj človeka k svetu, resp. kontemplatívny postoj konania sa človeka do vlastného vnútra, neznášajúci sa s praktickou utilitárnou prospechárskou činnosťou človeka, má obrovskú celospoločenskú dôležitosť.

Vo vnímaní L. Hanusa predstavuje človek jedinečnú, absolútnu hodnotu, personálnu osobitosť, jedinečný svet, jedinečnú existenciu, svoju životnú cestu, osobné vnímanie obklopujúceho sveta a doby v ktorej žil a pôsobil. Netreba pritom zabúdať ani na to, že dielo je vzorom a modelom i pre ďalšiu tvorbu. Kontemplatívna činnosť človeka - tvorca je nepochybnou činnosťou najbohatšou, najúčinnejšou a najplodnejšou.

Pochopiť zámer tvorca a myšlienky vložené do diela možno najhlbšie, najúplnejšie, najautentickšie vtedy, ak sa dielo pojme z jeho bytostných koreňov. To si vyžaduje najprv rozvinúť an-

MARIÁN KROPAJ

Ešte raz aj o našom práve a tvorbe o generáciu mladším pohľadom

tívneho postoja k svetu sa môže praktická ľudská činnosť zmeniť na slepú činnosť, riadenú iba normami a nariadeniami. Človek sa niekedy cíti byť ohrozený vlastnou výrobou a vykonávanou prácou. Jeho aktivita a výkonnosť sa môžu zvyšovať, ale ponor do kontemplácie, v ktorej sa nachádza hĺbka vecí a seba samotného často chýba. Azda je to dôsledok štyridsaťjeden ročného vývoja spoločnosti, kedy sa za ideál vyhlasovala skôr snaha o dosahovanie kvantitív a plnenie hospodárskych plánov. Kultúra bola pod značným vplyvom ideológie a samotný človek bol často vnímaný zjednodušene ako výrobný nástroj.

Kontemplatívny rozmer života človeka a vykonávanie činnosti je v procese tvorby kultúrnych diel nevyhnutný. Kontemplatívny zostúpením do vnútra svojej duše človek pociťuje, že svet a všetko čo ho tvorí je Božím darom. Takýto dar majú ľudia odovzdávať vylepšený a obohatený ďalším generáciám. V kultúre a kultúrnej tvorbe človek ukladá svoj vzťah k svetu. V procese tvorivej duševnej činnosti, vo sfére ľudskej činnosti, vo filozofii, vede a technike možno vnímať skutočný pokrok človeka.

Otázka činnosti je vecou teoretickou, špekulatívna a má metafyzickú podobu. Činnosť a špekulácia sa nemajú stavať proti sebe. Čím hlbšia je špekulácia, kontemplácia, tým účinnejšia a zmysluplnnejšia je aj ľudská činnosť. Človek činu bez myšlienky nie je tvorca, ale agitátor. Takáto činnosť človeka je deštruktívna, nemôže viesť k žiadnemu dobrému cieľu.

Sumárne možno zhrnúť, že v kultúrnom diele je prítomná trvalá a nadčasová myšlienková pečať tvorca, osobné vnímanie obklopujúceho sveta a doby v ktorej žil a pôsobil. Netreba pritom zabúdať ani na to, že dielo je vzorom a modelom i pre ďalšiu tvorbu. Kontemplatívna činnosť človeka - tvorca je nepochybnou činnosťou najbohatšou, najúčinnejšou a najplodnejšou.

Pochopiť zámer tvorca a myšlienky vložené do diela možno najhlbšie, najúplnejšie, najautentickšie vtedy, ak sa dielo pojme z jeho bytostných koreňov. To si vyžaduje najprv rozvinúť an-

tropologickú úvahou o tom kto je človek, aká je to bytosť.

Viaceré prístupy ponímajú človeka veľmi odlišne. Nielen v minulosti existovali doktríny považujúce človeka za neživú hmotu, či stroj. Aj v súčasnosti tak býva vnímaný v rôznych totalitných ideológiách.

Materializmus považuje za základný princíp skutočnosti hmotu či inak fyzikálne dokázateľnú a objektívne existujúcu entitu. R. Guardiani opisuje materializmus nasledovne: „z mrtvej hmoty sa vytvoril organický život; z organického života psychický; z neho duchovný“. Všetko duchovné, transcendentálne, bezprostredne jednoducho nie hneď pochopteľné považuje za niečo druhoradé. Tak ako chemik odvodzuje zlúčeninu z jej prvkov, tak materialista odvodzuje človeka z mrtvej hmoty. Vychádzajúc z konceptu L. Feuerbacha „homo homini deus“ dospel K. Marx k „prevratnej“ myšlienke o potrebe zrušenia náboženstva ako iluzórneho šťastia a nastolenia skutočného šťastia pre ľudí na zemi. Myšlienky materializmu a ateizmu pociťovali v špecifickej podobe desiatky rokov aj dve generácie ľudí v strednej a východnej Európe a dôsledky tejto teórie naďalej pretrvávajú v ľuďoch naďalej. Ľudia po novembri 1989 prevažne neboli pripravení na obrovské celospoločenské zmeny, ktoré sa v transformačnom období uskutočňovali. Celkové hospodárske a kultúrne premeny, ktoré prišli tak nečakane, hoci zodpovedne ich bolo možné vedecky predvídať, sa negatívne odrazili hlavne v mravnom vývoji, ale práve ten je z hľadiska kvality života najpodstatnejší. V oblasti práve je transformačné obdobie špecifické nestabilitou a tzv. hypertrofiou právnych noriem. Právo sa menilo často veľmi unáhlene, nekoncepčne, nesystematicky, niekedy nezmyselne a bez hlbšieho uváženia. Nie zriedka sa stávalo, že k jednému právnenému predpisu sa v zákonodarnom zbere prijímali novelizácie opakovane viac krát počas roku, niekedy aj skôr ako nadobudla účinnosť prijímaná novelizácia. Aj preberanie európskej legislatívy prebiehalo často bez hlbšej právnovedeckej úvahy a snahy o jej súčasne prispôbo-

vanie domácim národným podmienkam a tradíciám. Pritom treba celkom otvorene priznať, že aj v období pred rokom 1989 sa aj v našich podmienkach vytvorilo veľa hodnotného a nie je prejavom vedeckosti neprejavovať záujem o tieto poznatky. Zanedbanie vedeckej práce a nedocenenie významu slovenského školstva sa pritom nutne muselo prejaviť aj v kvalite prijímanej legislatívy.

Zdá sa, že dynamika spoločnosti absolutizuje prítomnosť, napomáha strate pamäti a odľučuje človeka od kultúrneho dedičstva bez úmyslu načrtnúť jeho budúcnosť. Jasné vymedzenie hodnotovej orientácie slovenskej spoločnosti a prihlásenie sa k osvedčeným hodnotám nemožno vidieť ani po dvadsiatjeden rokoch od nežnej revolúcie. Niekedy sa naopak zdá, že ľudia podľahli pocitu egoistickej autonómnosti a oslobodenia sa od akýchkoľvek mravných obmedzení. V dôsledku ateizmu možno badať stále zameranie človeka o vlastné pozemské pohodlie a uzavretie sa do svojho vnútra. Harmónia vedy a viery bola napadnutá osvietenkými filozofmi vo Francúzsku. Mechanický obraz sveta ako dokonale skonštruovaného systému navzájom do seba zapadajúcich teliesok bol vynájdený práve v tomto období. Predstava dokonalosti fungovania ľudského Rozumu, bez vnímania kresťanského náboženstva sa v krátkom čase ukázala ako nesprávna. K téme aj autor tejto štúdie publikoval počas ostatných dvoch rokov viaceré príspevky.

Iná doktrína poníma človeka ako vegetatívny porast, iná ako živočicha. Extrémne bol človek ponímaný aj ako bytosť čisto duchovná. Idealistický obraz človeka rozvinutý z konca 18. stor. a z 19. stor. poníma človeka ako prvého a pôvodného ducha, ducha absolútneho, ducha sveta, ktorý chce ovládať sám seba, a tak vytvára hmotu a svet okolo seba. Sociologický obraz poníma človeka ako jednotlivca, ktorý sám nie je ničím, niečím sa stáva len z pohľadu celku. Podľa tohto obrazu treba človeka a jeho myšlienky chápať v rámci celkovej sociálnej štruktúry. Jednotlivý človek a jeho dielo vyplývajú zo spoločnosti, sú výsledkom a orgánom sociálneho života.

Individualistické poňatie človeka zase kladie dôraz na vedomie a tvorivú silu človeka. Tú má iba ako jednotlivec. V spoločnosti pôsobí v mase, ktorá ho môže vnímať len ako objekt, materiál na plánovanie. Determinizmus považuje slobodu človeka za ilúziu. Veci idú tak, ako musia ísť. Človek je ponímaný ako výtvor nutnosti a jeho život sa uskuočňuje pod nátlakom zákonov sveta. Existencializmus naproti tomu vníma človeka ako dokonale slobodného. Život človeka neurčujú žiadne nariadenia, rozhoduje sa suverénne. Sám si dáva zmysel svojej existencie.

Možno sa teda oprávnenne pýtať: „čím je človek?“ Hmotou, absolútnym duchom, momentom sociálnej celistvosti, osobnosťou v človeku samotnom, alebo človekom žijúcim v nutnosti zákonov, či absolútne slobodným a pánom všetkého? Ako je možné, že človek, ktorý je tu, bez ťažkostí zastihnuteľný, ktorým je každý z nás, je ponímaný tak veľmi protirečivo? A pritom aj u vzdelaných ľudí, ktorí sa usilujú nájsť o človeku pravdu. Uvedené obrazy človeka považujú svoj parciálny pohľad na človeka za pohľad celostný. Sú redukcionistické, ale prezentujú sa akoby vnímali človeka komplexne. Časť, čiastočnosť stotožňujú s celkom. Čiastočný pohľad vyhlasujú za pohľad komplexný. Takýto chybný logický krok sa volá: pars pro toto. Časť sa nesmie preceňovať a klást' namiesto celku. Dôsledky tejto nesprávnej optiky sa prejavujú v ekonomickej, právnej i politickej oblasti. Nesprávny vnímanie človeka sa prejavuje vo vláde jedného činiteľa, jednej tézy a jedného pólu. Omylnosť týchto jednostranných vnímaní človeka nespočíva v tom, že by nebol hmotnou, vegetatívnu, živočíšnou, či duchovnou bytosťou. Osudovou chybou týchto prístupov s ťažkými dôsledkami pre človeka je, že človeka zákerne redukujú a stotožňujú len s hmotnosťou, len s vegetatívnosťou, len so živočíštvom, či len s duchom.

Človeka a jeho tvorbu treba vnímať reálne, v jednote i rozlíšení, neskracovať, nezjednodušovať, nenivelizovať a neredukovať rozmanitosť ľudského života iba na jeden pohľad. Treba sa usilovať celostne a nie fragmentárne vnímať človeka, pôvod, zmysel a cieľ jeho života a tvorby. V celostnom zmysle treba uvažovať aj o jeho vzťahu k iným ľuďom a spoločnosti. Kladenie dôrazu iba na niektorý výsek skutočnosti života a nevnímanie alebo zámerne ignorovanie iných je falošné a narúša krehkú rovnováhu telesnosti a duchovnosti človeka. Náročnou úlohou je vysvetliť spojenie telesného a duchovného princípu v jednote človeka, vysvetliť spôsob jeho komplexnosti. Napriek náročnosti sa treba o to usilovať.

Človeka skúma vo svojich štúdiách aj J. Ch. Kardinál Korec. V jeho vnímaní je človek duch v tele. Rozvoj človeka zaručuje otvorenosť a tvorivosť. Človek je na jednej strane ponorený do hmoty a zmyslov, no na druhej strane má k dispozícii i tvorivé schopnosti. Telo človeka má svoju otvorenosť, prispôbitivosť a tvorivosť cez ducha. V človeku preniká zmyslovo-telesný a duchovný život v jednej jednote celku.

Človek presahuje všetko spoločenské, ale zároveň sa môže vyvíjať len v spoločnosti. Podstatným spôsobom je zviazaný s inými osobami, môže žiť, rásť a realizovať sa len v spoločenstve so svojou rodinou a svojimi blíznymi. Vo svojich telesných potrebách je človek odkázaný jeden na druhého, na starostlivosť a ochranu zo strany iných, ale tiež na zmyslovo-názorné sprostredkovanie duchovného. Človek je samostatnou bytosťou stvorenou na obraz Boží. Bez udržiavania vzťahu s Bohom a blíznymi človek neprežije, je naň bytostne odkázaný. Spoločnosť nemožno chápať iba ako funkčný systém, ale aj ako priestor na zjednocovanie ľudských záujmov a spoločné uskutočňovanie humánných hodnôt.

Z biologického hľadiska má každý človek potreby, ktoré na základe chápania seba samotného a zmyslu svojho života formuje do záujmov rôzneho druhu.

Zdá sa, akoby človek súčasnej doby obmedzil, resp. zúžil svoj pohľad na výlučne pozemský horizont. Odmietajú sa zaoberať základnými životnými otázkami presahujúcimi jeho bezprostredné zmyslové vnímanie. Upustil od privyso-kých úvah, kladie dôraz prevažne na materiálne záujmy.

Každá tvorivá ľudská činnosť má viesť k vzniku hodnoty. Hodnoty vznikajú ako produkty ľudskej práce. Hodnota ako výsledok ľudskej činnosti má úzky vzťah k ľudským, teda spoločenským potrebám. V tejto súvislosti možno pripomenúť rozdelenie ľudských potrieb tak ako ich rozpracoval L. Hanus. Ten rozlišuje tri podoby ľudských potrieb: pôžitková, úžitková a duchovná. Všetky sú ľudské, ale len duchovná potreba predstavuje zmysel ľudského snaženia. R. Guardini k otázke zmyslu života hovorí, že zmysel a význam nedáva kvantita, ale to čo je intenzívne - sila prežívania.

Výsledky tvorby treba vnímať v dvojzmysle: človek - tvorca a jeho duševná práca a tvorba ako ľudská finalita, ktorá má ľudskú pohnútku a ľudský cieľ. Tvorba je prejavom človeka - tvorca a zároveň prejav človečskosti vo všeobecnosti. Nemožno kultúru vnímať iba ako od subjektu odpútaný výsledok ľudskej práce. Kultúru treba vnímať ako prejav subjektívno-objektívnych interakcií. Vytvorené dielo predstavuje tvorivý obraz jedinečnosti, slobody, samostatnosti a výnimočnosti človeka - tvorca diela. Práca vplýva aj na samotného tvorca, ktorý sa snaží o niečo, poznanie či zdokonalenie.

Každé dielo má konkrétne, čiastkové zameranie a vzťah k spoločnému cieľu ľudstva. Človek si prácou nielen zaoštaráva živobytie a podporuje vývoj vedy a techniky, ale najmä by mal prispievať k zvyšovaniu kultúrnej a mravnej úrovne spoločnosti.

Účelom práva vo všeobecne má byť hľadanie spravodlivosti, slušnosti a dobra. Autorské právo má poskytovať ochranu autorom a výsledkom ich tvorby, a to v záujme stimulovania autorov k tvorbe diel. Tvorivej duševnej činnosti predchádza motivované rozhodnutie. Nijaký veľký čin, dielo ani ľudský vzťah nie sú možné, ak sa človek na ne neodhodlá. Tvorcovia snažia sa mala byť adekvátne ocenená a tým súčasne podporená aj ďalšia tvorivá duševná činnosť v oblasti vedy, umenia a techniky.

V bežnom živote vznikajú diela často aj v procese vzájomnej tvorivej spolupráce dvoch alebo viacerých autorov, či spájania existujúcich diel do nového výsledného celku. Ako výsledok existencie rôznych spoločenských vzťahov môžu vzniknúť aj kolektívne diela. Dôvodmi vstupovania fyzických osôb do kolektívnych foriem autorstva je pritom viacero. Môžu nimi byť záujmy zúčastnených subjektov na čo najširšom spoločenskom využívaní takýchto diel, presvedčenie o vyššej hodnote takou činnosťou vytvoreného diela. Veľmi vhodným spôsobom tvorby je medziodborová spolupráca odborníkov z viacerých vedných disciplín. Konfrontácia viacerých pohľadov na mnohé z existujúcich problémov môže prinášať hodnotné originálne vedecké poznatky všeobecne využiteľné v celospoločenskom kontexte. Kolektívna tvorba prejavujúca sa v participácii viacerých subjektov je pritom možná nielen na vytváranie autorských diel, ale tiež neskôr v procese spoločenského využívania výsledkov tvorby. V niektorých oblastiach autorskej tvorby je spolupráca typická a žiaduca. Duchovné a kultúrne hodnoty sa môžu znásobovať práve spoluúčasťou a spolupodieľaním viacerých ľudí.

Tvorca diela potrebuje k tvorbe podmienky umožňujúce tvorbu. Všeobecne ich možno rozlišovať na materiálno-technické, personálne, časové, finančné

a organizačné. Často si tieto podmienky nie je schopný tvorca zabezpečiť sám. Bez ohľadu na to, či nejaká osoba podporila tvorivú duševnú činnosť autora treba zdôrazniť, že primárny je vždy tvorca diela (výlučne fyzická osoba), ktorý vynaložením vlastnej snaživosti, talentu, nadania, schopností a iných osobných vkladov vytvoril dielo. Právnické osoby nemôžu mať povahu tvorcov. Veľmi často však v postavení podnikateľov vytvárajú nevyhnutné predpoklady pre tvorbu fyzickým osobám. Ich oprávnené záujmy právo duševného vlastníctva takisto chráni a podporuje prostredníctvom rôznych subjektívnych práv majetkovej povahy.

Vzájomná ontologická spätosť autora a jeho tvorby sa má plne prejavovať aj v procese spoločenského využívania výsledkov tvorby. Podnikateľské aktivity smerujúce k uvádzaniu výsledkov tvorby do života spoločnosti majú byť vždy vnímané pod prizmom ontologickej previazanosti tvorca a jeho tvorby, previazanosti osobnostných (droit moral) a majetkových práv súvisiacich s určitým konkrétnym autorským dielom. Tvorivé aktivity tvorca predstavujú základ, od ktorého sa až následne začínajú odvíjať aktivity podnikateľa. Pozornosť spoločnosti si zaslúži hlavne tvorca, bez ktorého tvorivej činnosti by podnikatelia využívajúci výsledky tvorby nemali vo svojej podnikateľskej činnosti čo využívať.

Treba nájsť aj v rovine práva také vyvázenie záujmov tvorivo činných fyzických osôb i tvorivo a netvorivo pôsobiacich podnikateľských subjektov vytvárajúcich podmienky na tvorbu, ktoré budú stimulovať jedných i druhých. Treba rešpektovať záujmy každého zo zúčastnených subjektov. To však nemožno skúmať bez súčasného reflektovania a riešenia nielen právnych, ale aj mimoprávných interdisciplinárnych otázok súvisiacich s človekom a jeho tvorbou.

Dôležitou otázkou spájajúcou sa s tvorivou duševnou činnosťou a vôbec životom človeka na zemi je otázka zmyslu. Poslanie tvorby nemožno zredukovať iba na jej ekonomickú stránku, hoci práve materiálne ocenenie tvorby býva veľmi často rozhodujúcim motívom. Zisk má byť prostriedok k podpore a stimulácii tvorby, prostriedok dôstojného života na zemi, ale nie cieľ tvorby a cieľ jej využívania. Podľa svätého Otca Benedikta XVI. je zisk užitočný, keď je ako prostriedok zameraný na cieľ, ktorý dáva zmysel jednak v tom ako ho získať, ako i v tom, ako ho použiť. Tvorba má dôležité kultúrnotvorné, humanizačné a civilizačné poslanie. Nesmie predstavovať iba zdroj zisku podnikateľov, ale má prispievať k poľudšťovaniu ľudského spoločenstva v jednote duchovného a materiálneho aspektu.

Zdá sa však akoby sa postmoderná doba obmedzila iba na zemský a časný cieľ. Zabúda sa na veci presahujúce schopnosti nášho ľudského rozumu. Skutočnosť sa redukuje iba na jej viditeľnú časť. Ľudský rozum je však schopný vyjsť poza empirické údaje a hľadať príčiny vyhádzajúce z mimo poznateľnej fyzickej skutočnosti.

Nie je správne ani človeku prospesne zamieňať prostriedok za cieľ. Ak tvorbu považuje človek za prostriedok k dosahovaniu zisku, tak v skutočnosti netvorí slobodne, nenaplnia základný zmysel každej tvorivej duševnej činnosti - dobro človeka.

Zdá sa akoby sa čoraz viac politika, právo a etika podriaďovali ekonomickým silám. V takomto svete povrchnej kultúry je i literatúra a hudba tovarom. So zreteľom sa stráca kvalita. Prestáva byť dôležité, či vie niekto kvalitne písať, myslieť, hovoriť, tvoriť, spievať; podstatná je marketingová schopnosť vedieť presvedčiť konzumenta, aby prejavil záujem o tovar.

Čo neprináša úžitok hneď, nie je ani cenené. Hodnota veci sa redukuje na cenu, ktorú možno peňažne vyjadriť. Vysoká cena veci automaticky predpokladá vysokú hodnotu veci. Ak nejaká vec nemá peňažné vyjadrenie, nie je pre bežného človeka zaujímavá. Takéto parciálne, jednostranné, výlučné poňatie človeka a jeho tvorby treba kategoricky odmietnuť. Človek je jednota, a preto je akýkoľvek druh redukcionizmu človeku škodlivý. Dobrý je taký ekonomický prístup, ktorý chápe a uznáva hodnotu autovej tvorivej duševnej činnosti a oceňuje snahu, ktorú musel vynaložiť. V opačnom prípade nemožno dosahovať skutočnú rovnováhu medzi autormi a inými subjektmi zúčastnenými na tvorbe a spoločenskom využívaní výsledkov tvorivej duševnej činnosti.

Činnosť človeka má byť podriadená aj vyšším hodnotám ducha, ktoré riadia celý osobný a spoločenský život. Bez mravného zákona nemožno žiadnu činnosť považovať za dobrú, a to ani hospodársku, aj keby zodpovedala trhovým zákonom dosahovania zisku. Treba povedať, že ak človek - tvorca nerešpektuje mravnosť, tak ani jeho tvorba nemôže byť mravná. Mravná norma by sa mala vzťahovať na všetky kultúrne oblasti, na vedu, na umenie, na techniku, na šport, na výchovu, na právo, na politiku, na súdnictvo i štát. Je univerzálna a záväzná.

Zmysel kultúry spočíva v pozdvíhnutí, zušľachtení a zdokonaľovaní ľudského života. Vďaka kultúre neprestáva byť svet ľudským svetom, a to ani v prípade, ak naň útočia akékoľvek ničivé ľudské sily. V komplexne vnímanej kultúre človek nestráca vedomie hrdej ľudskosti a ľudskej dôstojnosti. Kultúra je výrazom ľudskej komplexnosti, ľudskej inteligencie, slobody, personalít, tvorivosti, povýšenosti a panstva človeka nad prírodou. Kultúra predstavuje integrálny prejav ľudskej tvorivosti od každodennej

najjednoduchšej práce až po nesmierne kultivovanú filozofickú reflexiu. Treba aby kultúra prenikala do spoločenských vzťahov, politiky i ekonomiky.

Posledným zmyslom tvorby je zľudštenie a humanizovanie sveta. Cieľom by mal byť opätovný návrat k humanizácii človeka, duchovnej obnove národa i celého ľudstva. K naplneniu uvedených cieľov môže prísť iba vtedy, ak bude tvorba skutočne slobodná, čo najmenej závislá od jednostranných utilitaristických záujmov podieľajúcich sa v procese vzniku a využívania výsledkov tvorivej duševnej činnosti. Prostredníctvom duchovnej tvorby človek pozdvihuje sám seba na vyššiu úroveň. Slobodná tvorba je možná iba vtedy, ak si ľudia udržiava nezávislosť od materiálnych vecí.

Za hlavný prejav pokroku v kultúre možno považovať rozšírenie počtu účastníkov dialógu. Dialóg môže byť vhodný nástroj k vyvodzovaniu nových poznatkov, ale aj účinný prostriedok k prekonávaniu rôznych ideológií pokúšajúcich sa degradovať človeka na nástroj v rukách manipulátorov. Nie je dobré zúžiť človek priestor poznávania, uzatvoriť a zviazať jeho myslenie. Skutočné myslenie sa môže odohrávať iba v hraniciach kritického a otvoreného dialógu. Pravdu možno hľadať v rozhovore, ktorý je dôležitý pri každodennom rozhodovaní. Predpokladom duševnej tvorivej činnosti človeka je schopnosť viesť hodnotný dialóg.

Vzťah autora, podnikateľa i verejnosti si vyžaduje neustále vyrovnávanie a hľadanie ciest spravodlivého rozvoja všetkých zúčastnených subjektov a ich záujmov. Na to je ale potrebné správne chápať aj vzťah materiálnych a duchovných hodnôt.

Snahou všetkého životného úsilia človeka by malo byť dosiahnutie rovnováhy, súladu a harmónie medzi ľudmi. Dynamika sveta však neumož-

ňuje rovnovážny stav dosiahnuť a udržať natrvalo. Dosahuje sa na krátky čas a potom začína prevažovať určitý záujem nad iným záujmom. Tým sa narúša krehká rovnováha.

V dosahovaní novej harmonickej jednoty je často potrebné vynaložiť aj značnú námahu. Povinnosťou človeka však je, aby sa o harmóniu neustále usiloval. Ale v tejto námahe môže byť úspešný len vtedy, ak bude viesť tvorivý dialóg...

Ten, našťastie, vyplýva aj z jeho ľudskej prirodzenosti.

LITERATÚRA:

- BENEDIKT XVI.: Caritas in veritate. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2009, 118 s., ISBN 978-80-7162-9.
- BILASOVÁ, V.- GEREMEŠOVÁ, G.: Malý slovník filozofie. Košice: PEZOLT PVD, 2000, 319 s., ISBN 80-88797-13-6.
- CSONTOS, L.: Kresťanská kultúra a ekológia. In Viera a život, ISSN 1335-6771, 2010, č. 3, s. 3-13.
- GUARDINI, R.: Prijat' sám seba. Trnava: Dobrá kniha, 2000, 69 s., ISBN 80-7141-296-1.
- HAMADA, M.: Sizyfovský údel. Bratislava: Slovenský spisovateľ, a. s., 1994, s. 314. ISBN 80-220-0575-4.
- HANUS, L.: Človek a kultúra. Bratislava: Lúč, 1997, 309 s., ISBN 80-7114-180-1.
- HANUS, L.: Princípy kresťanskej morálky. Bratislava: Vydal LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava, 2007, 313 s., ISBN 978-80-7114-642-1.
- KOREC, J. CH.: Úvahy o človeku I. Kto je človek. Bratislava: LÚČ, 1986, 197 s., ISBN 80-7114-077-5.
- SUTOR, B.: Politická etika. Trnava: Vydavateľstvo Dobrá kniha, 1999, 380 s., ISBN 80-7141-222-8.
- ŠVIDRŇOŇ, J.: Tvorba a právo. Bratislava: Veda, 1991, 306 s., ISBN 80-224-0361-X.

Autor je interný doktorand Ústavu práva duševného vlastníctva Trnavskej univerzity

Politológia na stole

Dostať sa v súčasnej dobe na Slovensku (či správne „v Slovensku“?) k pôvodnej solídnej krásnej, ale i odbornej literatúre je čoraz ťažšie a zložitejšie, ak nie nemožné. Z rozličných dôvodov. Aj keď máme na knižnom trhu široký okruh čohosi, čo tu nikdy nebolo, treba zdôrazniť, že z toho „čohosi“ vnímate iba komerčne podmienenú kvantitu. Brak! Množstvo! Najmä „akože(r)autorov“ a ich paškvilov. Stretávame sa s čoraz neprebernejším množstvom mien. Pravých i vymyslených. Akože umeleckých... Máme preto veľmi veľa spisovateľov, ale žalostne málo literatúry.

Isteže, dekadencia slovenskej spisby je objektívne i subjektívne determinovaná a z rozličných uhlov pohľadu i jasne viditeľná. Akousi náplastou literárnej prvej pomoci na túto nehojacu sa ranu je vari iba tvorba skutočných „beletristických“ spisovateľov, prezentovaná napr. vydavateľstvom Spolku slovenských spisovateľov a na odbornú literatúru zameraných vedcov a pedagógov a o ich tvorbu sa nezištné zaujímajúcich editorských inštitúcií. V ich rámci majú významné postavenie vydateľské útvary vysokých škôl.

Do tejto kategórie akýchsi altruistických korporácií možno zaradiť aj Fakultu masmediálnej komunikácie Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave. Tá v závere roka 2010 sprístupnila čosi nové. Nielen pre svojich študentov, ale aj pre iných záujemcov. Odvážne, priamo na stôl spoločnosti totiž položila na naše pomery naozaj nevšednú a do značnej miery aj priekopnícku publikáciu Politológia. Terminologický a výkladový slovník (ISBN 978-80-89241-34-7). Pochádza z pera renomovanej autorskej dvojice. Skutočných vedecko-odborných celebrit. Prvým z nej je Dr. h. c. prof. JUDr. Jaroslav Chovanec, CSc. a druhým PhDr. Viliam S. Hotár. Slovník, ktorý disponuje rozsahom 590 strán a okolo 980 hesiel, recenzovali prof. PhDr. Ivan Lalaša, CSc., prof. PhDr. Vincent Šabík, CSc. a doc. PhDr. Jozef Lysý, CSc.

Čo je na ňom pozoruhodné?!

Keďže ide o tzv. slovníkové, resp. encyklopedické dielo, jeho obsahom je abecedné zoradenie politologických termínov a identifikačných dát príslušných person, teda takmer všetkých rozhodujúcich osobností determinujúcich vývoj politiky a politológie na svete. Známých i menej známych laickej verejnosti. Nevšedná však je, osobitne pre politickú prax využiteľná pozornosť, akú autori diela sústredili na etymologický základ prezentovanej terminológie. Napr. pri deklarovaní určitého termínu uvádzajú nielen jeho pôvod a akýsi

skratkový vývoj, ale tiež jeho prezentovanie v anglickom, ruskom, nemeckom, poľskom, českom a maďarskom jazyku, samozrejme, popri slovenskom ekvivalente. Je jasné, že týmto metodickým krytím sa zvyšuje miera využiteľnosti slovníka a posúva sa od študenta k praktikovi. Treba zdôrazniť, čo napokon v pozoruhodnom úvodnom slove zdôrazňujú aj autori slovníka, že v slovenských pomeroch dosiaľ takéto dielo úplne absentovalo, že tento slovník podmieňuje výsledný proces finalizácie a ustálenia obsahu konkrétnych termínov z politickej a politologickej sféry, že napomáha mimoriadne účinne rozvíjaniu vzájomnej komunikácie medzi politikmi, politológmi a verejnosťou, pričom tým efektívne obrusuje hrany možného neporozumenia týchto subjektov, ale i mediálnych excesov. Slovník tiež vytvára ucelenú základňu na tvorbu vlastnej slovenskej jednotnej politologickej a politickej terminológie, zrozumiteľnej širším vrstvám verejnosti. Oceniahodný je aj pokus o vlastné, nekonformné sformulovanie pojmu politiky. Je teda zrejme, že toto dielo je určené predovšetkým študentom politológie, filozofie, práva, masmediálnej komunikácie, verejnej správy, bezpečnostno-právnych disciplín, ale i teológie a odborných pedagogických disciplín, ekonomické vedy nevynímajúc. Samozrejme, že by ju mal mať v príručnej osobnej knižnici aj každý politicky angažovaný človek, pracovník odborového orgánu, zamestnanec či poslanec NR SR a miestnych zastupiteľstiev a funkcionár orgánu verejnej správy, učiteľ, diplomat aj novinár. Ba poznať obsah vybraných hesiel slovníka by mal vari každý z nás, určite však prvovaliči. A politici by jeho text mali mať dokonca detailne naštudovaný...

V súvislosti s hodnotením predmetného „slovníka“ treba privítať významnú skutočnosť, ktorú autori v jeho úvode uvádzajú, že: „Vydanie terminologického a výkladového slovníka pod názvom Politológia má vyplniť nedostatok odbornej literatúry tohto druhu. Nerobí si však nárok na to, aby nebolo možné diskutovať o tom, čo v slovníku chýba a čím by bolo potrebné doplniť jednotlivé heslá, ale tiež jeho heslá. Napriek tomu veríme, že tento slovník splní poslanie a pomôže hlbšie pochopiť a zmocniť sa procesov spojených s fungovaním politického systému Slovenskej republiky.“(str.6).

Na záver treba poukázať, že zárukou kvality obsahu prvého vydania tohto slovníka, napriek niektorým technickým nedostatkom, je aj celá plejáda odborných a spoločenských ocenení, ktoré boli udelené za rôzne publikácie jeho autorom v minulosti. Ba možno povedať, že oceneniu sa nevyhne ani toto dielo.

JOZEF KRÁLÍK

Svetozár Hurban Vajanský mal sprvu k T. G. Masarykovi veľmi dobrý, až priateľský vzťah. Aj obidve rodiny boli si veľmi blízke. Ale keď sa práve cestou vzájomnej dôverylosti Vajanský presvedčil, aké pre kresťanské náboženstvo nebezpečné a pre slovenský národ zasnávajúce idey Masaryk vyznával a ktoré od roku 1898 aj na Slovensku časopisom jeho „Hlas“ začal rozširovať, tak pocítil povinnosť varovať pred tými ideami slovenský národ. Už po vyjdení prvého čísla tohto časopisu Vajanský vo svojom prejave na bankete Živeny varoval proti tomu „prorokovi západu“ a v novinách prejavil ľútosť nad tým, že mrítvy Šafárik musí spočívať v pražskej zemi, kde naň tlačí „masarykovčina, herbenovčina, vlčkovčina a škretčina a chvástavať odpadlikov od slovanskej a rusofskej myšlienky“.

Priateľský vzťah už totiž predtým narušil aj Masaryk, ktorý vo svojom časopise „Čas“ (V, 222) roku 1891 tvrdo odsúdil cársku Rusko pre jeho vzťah k Poliakom a vyhlásil, že „máme k Němcům bližšie než k Rusům a že pro Poláky utlačované Ruskem musíme mít porozumění a sympathie.“ Takáto veta nemohla znieť slovenským kultúrnym predstaviteľom, ktorých nádeje sa sústreďovali práve na Rusko, inak ako urážlivo, ba z ich politického hľadiska priamo hereticky. Vajanský ako prvý reagoval a odsúdil takéto písanie Masaryka ako „židovské feuillonistvo a nesvedomitú triviálnosť“. Keď Masaryk v „Čase“ pokračoval vo svojej kritike Ruska, Vajanský sa od neho úplne odvrátil a začal tvrdo bojovať proti jeho „Času“. V „Národných novinách“ nešetril kritikou „pražského humanizmu, realizmu a internacionalizmu“ a Masaryka a jeho stúpencom neváhal biľagovať prívlastkami ako „lump, vagabund, poltron, šašo, oplan“ a pod.² Keď potom v roku 1900 Šrobár „uplatnil československou jednotnosť i tím, že prihlásil hlasisty do české lidové pokrokové strany, jež byla založená roku 1900. Tato strana podle něho měla pamatovat, že český národ jest i pod Tatrami, že důsledky československé jednotnosti jsou i pro hlasisty programem a že nelze nadále již budovat české politické osnovy bez Slováků, i když Čechové fakticky nebudou moci svůj program přímo vykonávat i v Slovensku samém“³, to už pochopiteľne vyneslo Vajanského z trpezlivosti a vošiel do ovoreného boja proti Masarykovi. Prispel k tomu aj evanjelický farár v Šalgove (teraz Svätoplukovo) Ladislav Novomeský (1859 - 1939), ktorý roku 1901 pod pseudonymom Meakulpinský vydal brožúrku „Co hatí Slováký?“. Bol to nehorázný pročešský pamflet proti národne uvedomeným Slovákom, ktorý aj český historik A. Pražák definoval ako „souhrn výtek proti slovenské nečinnosti, nepodnikavosti, osudovosti, panštivosti, nesvornosti, bigotnosti, nesolidnosti, všeslovanské a rusofske fantastičnosti, nekriticčnosti, přehnané tradičnosti, upřílišněné církevnosti, polovičatosti, nedůslednosti, impulsivnosti, nehospodárnosti, nesouestředivosti a čechofobii, jak tyto slovenské vady již dříve postupně a ojedinele exponoval a doložil Čas.“⁴ Vajanský tým trpel, najmä keď v tom čase bol odsúdený pre svoju národnú činnosť a od 24. septembra 1900 až do 24. februára 1901 si odpykával trest v banskobystričkej väznici. Práve čas väzenia mu umožnil hlboko uvažovať nad celou situáciou a svoje zásadné stanovisko voči Masarykovi a jeho stúpencom. Ale už 26. mája 1900 vo svojom liste Juliusovi Grégrovi do Prahy sa veľmi tvrdo vyjadril: „Masaryk, tento neobrezaný žid, karikatúra Nietzscheho, pokazil nám zopár mladých ľudí, zväčša bezdamných a len namyslených a nabubrených - no, to sme už preniesli, už sa im všetko smeje.“⁵ Potom však reagoval po svojom: 21. októbra 1900 začal vo väzení písať román „Kotlín“, ktorý po prepustení z väzenia dokončil, a ešte v tom istom roku napriek rozličným ťažkostiam aj vydal. Toto Vajanského gesto možno pokladať za jeho definitívny rozchod s T. G. Masarykom a jeho slovenskými odbovcami, z ktorých sa stali „čechoslováci“.

Slovenská kultúra verejnosť prijala Vajanského román priam s nadšením. Pavol Országh Hviezdoslav (1849 -

1921), ktorý tiež pestoval dlhoročné priateľstvo s Masarykom aj s inými českými činiteľmi, už 13. augusta 1901 písal Vajanskému: „Práve čítam Tvoj román i - neviem sa od neho odtrhnúť: tak ma zaujíma, tak ma púta. Obdivujem Ťa, brat môj, a z plna srdca gratulujem našej drahej slovenčine ku nehybnému

Hurbanových románových hesli definitívne zúčtoval s Hurbanem-Vajanským a odmítl jej tak rozhodným záporom, že se jim opravdu rozklesnú dva protichodné svety, přes něž již nikdy nebylo možno vzklénouti most dorozumění a soužití.“⁶

Nečudo teda, že Vajanský v zatrpklosti a hneve v martinskom humoristicko-

Vajanský a T. G. M.

Je vhodný na Vajanského nábreží v Bratislave Masarykov pomník?

šperku a ozdobe, aké sa jej za podiel dostali z bohatstva ducha Tvojho. Sláva Ti, nekonečná sláva!!“⁷ „Podobne sa pridala na stranu Vajanského aj Jozef Škultéty (1853 - 1948), ktorý tiež dovtedy patrila medzi priateľov T. G. Masaryka a bol známy svojou zmierlivou a vyrovnanou povahou. Z ďalších slovenských osobností sa na Vajanského stranu pridali univ. prof. František Jehlička-Margin (1879 - 1939), ktorý tvrdil, že sa Slovensko musí brániť proti jedu Masarykovej filozofie a musí odmietat hlasistický realizmus a altruizmus. Terézia Vansová (1857 - 1942) utešovala Vajanského, „aby sa netrápil s Masarykom, ktorý dokáže brániť žida a súčasne hanobiť brata.“ František Šujanský (1822 - 1907) „hlasisty priamo proklel pro jejich nekřesťanskost, neslovenskost a odboj vůči Vajanskému.“ Aj univ. prof. Ján Kačala (1862 - 1934) sa pochválne vyjadril o slovenskom odpore proti hlasistom. K tomuto domácejmu odporu sa pridali aj Slováci v Amerike, ktorých hovorca a redaktor tamojších Národných novin Peter Vítázoslav Rovnianek (1867 - 1933) sympatizoval s Vajanským a v mene ním založeného Národného slovenského spolku, na ktorý sa Masaryk v roku 1902 obrátil s prosbou o podporu „Hlasu“, odmietol mu akýkoľvek príspevok.⁸ Americkí Slováci sa totiž celkom jednoznačne orientovali na činnosť o dosiahnutie uznania slovenskej nezávislosti. V roku 1909 Jozef Hušek, redaktor najrozšírenejšieho časopisu amerických Slovákov „Jednota“ v úvodnom článku tohto najrozšírenejšieho časopisu napísal: „Cieľom Slovákov by malo byť neodvislé Slovensko! To je zákonitý, prirodzený, z povinnej obrany vyplývajúci cieľ.“⁹ V roku 1911 Hušek už jednoznačne odmietol „českú voľnomyšlienkarú demokraciu, ktorej náčelníkmi sú Masaryk a Mácha“ a Čechom odkazoval: „Páni pobratimci, nenúkejte nám vašu česko-slovenskou vzájomnosť. O vašu lásku nestojíme. Z našej vám okúsiť nedáme. Šovinisti nie sme, ale chceme zostať národom slovenským a Čechom bratmi. Nechceme nasledovať príklad moravských Slovákov.“¹⁰

Dokonca aj na českej strane niektorí autori ako Vilém Mrštík v „Moravsko-slezská revue“, Karník v časopise „Vlast“ a Mentor v „Kazatelna“ pozitívne posudzovali „Kotlín“. Autor historických románov Alois Jirásek (1851 - 1930) v ďakovnom liste uistil Vajanského, že sa mu román páči. „Národní listy“ odtlačili ukážku z Vajanského diela s krátkym redakčným úvodom, v ktorom poukázali na to, že román je „znamenitou analýzou súčasného stavu slovenské duše“ a že vyniká „zvláštni idejnuo prohloubeností látky.“¹¹ Ba nechýbal ani zahraničný hlas švajčiarskeho literárneho kritika a znalca slovenských pomerov, akým bol William Ritter, ktorý gratuloval Vajanskému a sľúbil, že napíše kritiku „Kotlína“ do Mercure de France.¹² Neskôr vo svojom románe „Slovenské dievča“ dal odpornému hrdinovi meno Masaryk.

Masaryk sa osobne neprejavil, ale v časopise „Naše doba“ sa zjavil kritický článok, podpísaný iba „S“, za ktorým sa všeobecne videlo jeho autorstvo. „Kotlín“ bol tam označený ako „guláš ze zastaralé německé romantiky a článků a poznámek z Národních novin“. O tom napísal prof. Pražák: „S“ jaksi v generální přehlídce

kom „Černokňazníku“ častoval hlasistov aj takýmito veršami:

MOTAJOM!

Vám je milšie bahno jako more,
veselí ste v dierach, múdri in hore,
špinu obľizovať - smradý ňuchať,
rozširovať temnosť, v svetlo dúchať,
ducha hasiť, telo, mäso lučiť,
nič nevedieť, ale všetkých učiť,
nič nekonať, ale chvostom blýskať,
len v sebe hrmeť, kričať, výskať,
to je vaša forsá, vaša sláva.
Motaj ale nemá ani hlavy.
Ktože nás už tejto pliahy zbaví?¹³

S časovým odstupom však prof. Pražák uznával: „Nelze popřít, že ze stanoviska uměleckého byl hlasism národné a sociálně přehnané utilitaristický, že bránil básnikovi v svobodné volbě látek, námětů, typů, prostředí, že obmezoval fabulační volnost a potlačoval smysl pro ryze umělecké sense a invence.“¹⁴

Keď vypukla prvá svetová vojna a ruský vrchný veliteľ veľkoknieža Nikolaj Nikolajevič vo svojom manifeste pre slovenské národy Rakúsko-Uhorska oslovil Slovákov: „Vám, Slováci, Rusko prináša teraz slobodu a uskutočnenie vašich túžob.“, Masaryk to prijal s neľúbosťou. V roku 1915 Masaryk založil v Paríži „Radu českých krajín“. Vo svojom posolstve sľúbil sice Slovákom úplnú samostatnosť Slovenskej krajiny s vlastným slovenským snemom v Nitre, ale orgán svojej Rady nazval „L' Indépendance Tchèque“ (Česká samostatnosť), v ktorom hovoril o „česko-slovenskom sústati“. Ale v memorande, ktoré v tom istom čase predložil britskému ministrovi zahraničia, dal dokumentu názov „Independent Bohemia“ (Nezávislé Česko) a v ňom nehanebne tvrdil, že „Slováci jsou Čechy, přes to, že užívají svého nářečí jakožto spisovného jazyka“. Podobne sa vyjadroval v časopise „The New Europe“ (Nová Európa), ktorý začali vydávať jeho podporovatelia, poprední anglickí publicisti a slobodomurári Robert W. Seton-Watson (1879 - 1951) a Henry W. Steed (1871 - 1956). Keď v máji 1918 - pravdepodobne na popud samého prezidenta Wilsona - dosiahol, že reprezentanti amerických Slovákov podpísali ním koncipovanú Česko-Slovenskú dohodu

v Pittsburgu, vyhlásil: „Bude slobodné Česko a bude slobodné Slovensko. Na Slovensku politické vedenie, školy, súdnictvo a všetko iné bude slovenské, v Čechách české.“ Pittsburská dohoda obsahovala článok: „V samostatnom štáte z Českých zemí a Slovenska Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívu, svoj snem a svoje súdy. Slovenčina bude úradným jazykom v škole, v úrade a vo verejnom živote vôbec.“ Už tam však dlho odporoval, aby v dokumente bola zmienka o sneme. Ale na naliehanie Slovákov to podpísal. Potom 18. októbra 1918 vyšiel vo Washingtone „Vyhlásenie nezávislosti československého národa dočasnou vládou Československa“, ktorej o slovenskom národe a o jeho štátnosti nebolo ani stopy. Proti tomu slovenská „Jednota“ hneď jasne protestovala: „My odprvoti hájime stanovisko, že Slováci sú národ osobitný, že sme s bratmi Čechmi dvaja, a nie jeden. My Slováci sme Slováci, a nie Česi, ani Čechoslováci.“¹⁵ Z Tokya protestoval proti tomuto vyhláseniu Milan Rastislav Štefánik veľmi tvrdým telegramom, lebo s tým vyhlásením, na ktorom našiel podpísané aj svoje meno, hoci o ničom nevedel, vo viacerých bodoch nemohol súhlasiť. Toto bol pravdepodobne začiatok jeho konfliktu s Masarykom a Benešom, ktorý vyústil do jeho tragickej smrti.¹⁶

Svoje politické zameranie T. G. Masaryk vyhlásil pri svojom návrate do Prahy 21. decembra 1918: „Již před 500 lety jsme měli v Husitech a Táborech své socialisty a komunisty české. Tábor byl první demokratickou a socialistickou republikou.“ Medzitým Milan Rastislav Štefánik, ktorý sa vracal z ťažkej vojenskej misie na Sibíri, odkazoval: „Boľševizmus je nielen filozofickou orientáciou, ale je prejavom chorobným, apokalyptických chaosom, v ktorom sa hrubo prejavujú najnižšie pudy celkom náhodne. A boľševickí vodcovia sú autokratmi v najhroznejšom slova zmysle.“¹⁷

Pre Slovákov ešte oveľa neprijateľnejšie boli Masarykove heslovité výroky, ktoré sa šírili aj na Slovensku: „Po Vidni Řím!“, „Řím musí být souzen a odsouzen!“, „Katolíci budou mít tolik práv, kolik si uhájí.“ Keď sa k tomu pridala správa o demolovaní Mariánskeho stĺpu na Staromestskom námestí v Prahe, verejná mienka na Slovensku Masaryka nielen tvrdo odsudzovala, ale sa ho začala obávať. Vrchol to dosiahol, keď sa 6. júla 1925 Masaryk nielen ostenatívné zúčastnil na oslavách Jana Husa, ale pri tom dal vztýčiť na Hrade namiesto štandardy prezidenta republiky husitskú zástavu s červeným kalichom, čím sa to všetko stalo aj formálne najvyšším štátnym aktom.¹⁸ A veľká časť tých osláv vyznela v hysterických vulgárnych útokoch na Katolícku cirkev. To vyvolalo aj prvú vážnu krízu medzi novým česko-slovenským štátom a Svätou stolicou, ktorá odvolala svojho nuncia a prerušila styky s Česko-Slovenskom. Počas vyjednávania s Vatikánom, ktoré sa začali v roku 1926 a trvali takmer dva roky, 13. mája 1926 písal Masaryk Benešovi zo svojho francúzskeho pobytu v Beauvallon: „Na Vatikán pozor: „komentár“ ku prohlášení znamená jesui-

tům, že prohlášení trvá, neodvolali ho a budou se ho dovolávat, kdybyste Vy nebyl a nějaká slabá vláda měla vedení. Vláda nemůže slíbit že se ofic. nezúčastní - to bude záviset na Vatikánu a na poměrech. Pozor.“¹⁹ V liste, ktorý Masaryk adresoval Benešovi z Atén 20. apríla 1927 sa k jeho postupovaniu takto vyjadril: „S odpovědí Vatikánu souhlasím. Myslím, že by klerikálové již měli pochopit, že boj s Vatikánem a dokonce přerušení styků znamená pro ně: buď s Vatikánem a tudíž ven z vlády - nebo s námi a proti pretensím Vatikánu. Vatikán = malý, zastaralý, života již neschopný.“²⁰ Napriek tomu, že po dlhých vyjednávaniach došlo na prelome januára a februára 1929 k urovneniu konfliktu medzi Česko-Slovenskom a Vatikánom uzavretím „Modus vivendi“, Masaryk sa nikdy osobne nezúčastnil na žiadnej verejnej katolíckej oslave, ani napríklad na celonárodných oslavách jubilea českého patróna sv. Václava, ktoré sa konali v tom istom roku 1929, čím sa distancoval od drvice väčšiny katolíckych ovvyateľov štátu.²¹

Francúzsky denník Le Petit Parisien 14. septembra 1921 publikoval rozhovor svojho redaktora Ch. Richepierra s prezidentom T. G. Masarykom, ktorý na jeho otázku o Slovákoch odpovedal: „Niet slovenského národa. To je len výmysel maďarskej propagandy.“ A potom dodal: „Zakladáme na Slovensku školy. Musíme počkať na ich výsledky. O jednu generáciu nebude rozdiel medzi dvoma vetvami nášho národa.“ To bola podstata jeho najzákladnejších zámerov vo vnútornej politike nového štátu. A určitý úspech skutočne dosiahol. Duchom i jazykom česká Komenského univerzita v Bratislave - vtedy jediná na Slovensku - celých dvadsať rokov slúžila tejto, väčšine Slovákov nepochopiteľnej a ponížujúcej, Masarykovej predstave. Veď ešte aj v roku 1938 na nej habilitovali Dr. Milana Pišúta pre odbor „Dejiny literatúry národa československého“.²²

Preto ak je v niečom fundovaná motívacia najnovšieho odstránenia pamätnej tabule niekdajšieho významného farára v meste Ružomberok Jána Ferencíka, že totiž na verejnej budove nemá čo hľadať žiadna kontroverzná osobnosť, tak by mal podobne konať a magistrát hlavného mesta Bratislavy so sochou T. G. Masaryka. Lebo z historického hľadiska T. G. Masaryk na Slovensku bezpochyby patrí medzi najkontroverzejšie osobnosti našich dejín. Žiaľ právne normy v týchto veciach sú veľmi deravé a dovoľujú každému vysvetľovať si ich podľa vlastného úsudku.

POZNÁMKY

1. A. PRAŽÁK: T. G. Masaryk a Slovensko. Praha 1937, s. 75.
2. Paměti Dr. Karla Kramáře. Praha (s.a.), s. 52 - 57.
3. A. PRAŽÁK: T. G. Masaryk a Slovensko. Praha 1937, s. 73.
4. Tamtiež, s. 74.
5. Korešpondencia Svetozára Hurbanu Vajanského II. Bratislava 1972, s. 167.
6. Korešpondencia P. O. Hviezdoslava so Svetozárom Hurbanom Vajanským a Jozefom Škultéty. Bratislava 1962, s. 168.
7. A. PRAŽÁK: T. G. Masaryk a Slovensko. Praha 1937, s. 88 - 91.
8. Jednota, 3. 2. 1909.
9. Jednota, 20. 9. 1911.
10. Korešpondencia P. O. Hviezdoslava so Svetozárom Hurbanom Vajanským a Jozefom Škultéty. Bratislava 1962, s. 338 - 339.
11. A. PRAŽÁK: T. G. Masaryk a Slovensko. Praha 1937, s. 85.
12. Tamtiež, s. 84.
13. Černokňazník, XXVII, 20. 8. 1902.
14. A. PRAŽÁK: T. G. Masaryk a Slovensko. Praha 1937, s. 97.
15. Porov. M. S. ĐURICA: Delegácia Slovenskej ligy v Amerike na Slovensku v roku 1919. (V tlači.)
16. Viac o tom J. HUSÁR: Musel generál M. R. Štefánik zahynúť? (Fakty, svedectvá, dokumenty.) Bratislava 2000.
17. M. S. ĐURICA: Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov. Bratislava 2003, s. 295.
18. J. PECHÁČEK: Masaryk, Beneš, Hrad. Masarykovy dopisy Benešovi. Praha 1996, s. 57.
19. Tamtiež, s. 56.
20. Tamtiež, s. 42. Zvýraznenie je moje. MSĐ.
21. L. HANUS, Paměti svedka. Bratislava 2006, s. 696.
22. Slovák, 11. 8. 1938, s. 4.

Kresba: Andrej Mišanek